

ДЕРЖАВНА НАУКОВА УСТАНОВА «ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ»
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
РІВНЕНСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ І ЗМІСТУ ОСВІТИ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ Й ОСВІТНІХ ІННОВАЦІЙ
ЛАБОРАТОРІЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

«ГОТОВНІСТЬ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ ПЕДАГОГА НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ»

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ОНЛАЙН-КОНФЕРЕНЦІЇ

М. РІВНЕ, 2023 РОКУ

УДК 005.412:37.011.3-051

Г 74

*Розглянуто та рекомендовано до друку Вченою радою
Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти,
(протокол №3 від 22.06.2023 р.)*

Рецензенти:

Бордюк В. М., кандидат педагогічних наук, доцент, заступник директора з науково-педагогічної роботи та комунікацій Рівненського ОІППО;

За редакцією:

Черній А. Л., кандидата політичних наук, директора Рівненського ОІППО, доцента кафедри філософії, економіки та менеджменту освіти.

Г 74 Готовність до професійного саморозвитку педагога Нової української школи: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції / упоряд. Л. В. Антонюк; Т. Л. Чаюк; за ред. А. Л. Черній. Рівне: РОІППО, 2023. 73 с.

У збірнику вміщено матеріали Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції «Готовність до професійного саморозвитку педагога Нової української школи», які охоплюють важливі питання готовності до професійного саморозвитку педагога Нової української школи. А також дослідження за напрямками роботи конференції: науково-методичні основи самоменеджменту керівних та педагогічних кадрів; освітнє середовище як чинник саморозвитку педагога; соціальні та психолого-педагогічні умови стимулювання до професійного саморозвитку педагога; забезпечення випереджувального характеру саморозвитку педагога Нової української школи в системі післядипломної педагогічної освіти в умовах війни.

Видання рекомендоване науковцям, викладачам, методистам, керівникам закладів освіти, аспірантам, педагогам, студентам, учням, представникам громадських організацій та усім зацікавленим проблематикою.

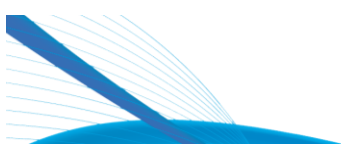
УДК 005.412:37.011.3-051

© Колектив авторів, 2023

© РОІППО, 2023

ЗМІСТ

Лілія АВДИМИРЕЦЬ	
<i>Формування громадянської компетентності педагога в умовах реформування освіти</i>	4
Ірина БАБЕНКО	
<i>Освітнє середовище як чинник саморозвитку педагога</i>	7
Наталія БЕЗКОРОВАЄВА	
<i>Навчання впродовж життя – ключова професійна компетентність учителя-інноватора</i>	9
Юрій ГАЛАТЮК	
<i>Педагогічне моделювання як механізм формування професійної компетентності учителя фізики Нової української школи</i>	12
Юлія ГОЛУБЮК	
<i>Самовдосконалення педагога як чинник професійного зростання</i>	15
Інна ДЕНИЩУК	
<i>Інструменти розвитку професійної рефлексії педагога</i>	18
Світлана ДОНІК	
<i>Професійний саморозвиток педагога як основна складова педагогічної майстерності</i>	22
Оксана КАЦЕДАН	
<i>Управління самоосвітньою діяльністю вчителя в сучасних умовах</i>	24
Микола ЛЮШИН	
<i>Популяризація кращих освітніх практик як ресурс саморозвитку педагога</i>	29
Надія МЕЛЬНИК	
<i>Саморозвиток як обов'язковий складник професійного розвитку педагога Нової української школи</i>	31
Олена ПОМЕТУН	
<i>Підготовка вчителя Нової української школи до реалізації інтегрованого навчання</i>	35
Аліна ПРОФОРУК	
<i>Мотивація педагога як умова зростання професійної компетентності</i>	38
Тетяна РЕМЕХ	
<i>Підготовка вчителя до викладання питань громадянської освіти в 5–6 класах</i>	42
Олена САЄНКО	
<i>Формування рефлексивної компетентності вчителя – базовий компонент розвитку самоефективної особистості</i>	47
Лілія ТИЩЕНКО	
<i>Професійний саморозвиток учителя початкових класів у контексті реформування сучасної освіти</i>	50
Зоя ФІЛОНЧУК	
<i>Освітнє середовище як чинник саморозвитку вчителя географії в умовах воєнного стану</i>	54
Лариса ЯЦЕНЮК	
<i>До питання реалізації основних напрямів створення сучасного освітнього середовища</i>	58
Лілія АНТОНЮК	
<i>Дослідницька діяльність в НУШ</i>	60
Тетяна ЧАЮК	
<i>Інноваційність як важлива ознака сучасної освіти</i>	63
Бібліографічний покажчик	69

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Лілія Авдимириць,

методист кабінету освітнього адміністрування

Рівненського обласного інституту

післядипломної педагогічної освіти

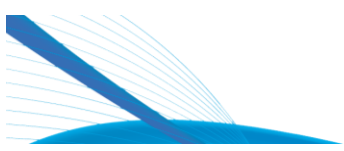
Сучасне громадянське суспільство неможливе без громадянина своєї держави. На думку О. Пометун, освіта повинна стати осередком формування громадянина України, взяти на себе відповідальність за виховання молодого покоління. Національна освіта повинна зробити головний акцент на формування особистості, здатної перетворити свою країну у високорозвинену європейську державу [5]. Перед системою освіти нині стоять завдання створення відкритого, демократичного, педагогічно наповненого освітнього середовища, де вчителі, учні та громада є суб'єктами спілкування, навчання та професійної діяльності.

Громадянська компетентність є однією з ключових та відповідає нагальним вимогам і викликам сучасності. Правовою підставою для формування громадянських компетентностей на рівні середньої освіти є стаття 12 Закону України «Про освіту», яка визначає ключові компетентності, зокрема громадянські та соціальні, як такі, що пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей, що відповідають меті та принципам освіти [6].

Компетентнісний підхід законодавчо визначено базовим для української освіти, а формування громадянської компетентності є одним із ключових завдань нової української школи, основна мета якої – виховати свідомого громадянина, патріота, професіонала, людину, світогляд і спосіб мислення якої спрямовані на саморозвиток та розвиток демократичного громадянського суспільства в Україні [3].

Школа – це макет майбутнього суспільства, адже саме тут людина отримує перші громадянські знання й громадянський досвід. Саме їй належить підготувати сучасних учнів до життя і ефективної діяльності у майбутньому. Якість підготовки прямо і опосередковано залежить від компетентностей вчителя, адже сучасний педагог повинен володіти не тільки професійно моральними якостями (чуйність, милосердя, повага до учнів, справедливість), а й якостями громадянина своєї країни, мати чітку громадянську позицію. Тож професійні стандарти окреслюють ті компетентності вчителя, які дають йому можливість у щоденній діяльності формувати в учнів якості свідомого та відповідального члена суспільства, громадянина.

У Професійному стандарті вчителя чітко визначено, яким має бути вчитель, якими загальними та професійними компетентностями він має володіти, а також те, які етапи формування цих компетентностей. Професійний стандарт дає змогу вчителям визначати чіткі орієнтири власного професійного розвитку.

Окрім професійних компетентностей, документ містить також опис загальних компетентностей: громадянської, соціальної, культури самовираження, лідерської та підприємницької. Так, громадянська компетентність передбачає здатність діяти відповідально й свідомо, на засадах поваги до прав і свобод людини та громадянина, реалізувати свої права й обов'язки, усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку [8].

Рівень громадянської компетентності особистості визначає її здатність адекватно оцінювати ситуацію, формулювати цілі та обирати засоби їхнього досягнення й ефективно діяти, обстоюючи власні інтереси чи інтереси групи [2].

Відповідно до зазначеного вище пропонуємо перелік основних вимог до формування громадянської компетентності педагога Нової української школи:

1. Розуміння власної громадянської ідентичності, державної приналежності, національної, етнічної й культурної ідентичностей, повага до інших культур та етносів.

2. Здатність плекати українські традиції та духовні цінності, володіти відповідними знаннями, вміннями та навичками, поділяти європейські цінності, спроможність реалізувати свій потенціал в умовах сучасного суспільства.

3. Розуміння значення національної пам'яті, особливостей її розвитку, впливу на суспільно-політичні процеси.

4. Знання принципів демократії та здатність застосовувати їх у повсякденному житті; розуміння та сприйняття цінності прав та свобод людини, уміння відстоювати свої права та права інших.

5. Розуміння та сприйняття принципів рівності та недискримінації, толерантності, соціальної справедливості, доброчесності, уміння втілювати їх у власні моделі поведінки, здатність попереджувати та вирішувати конфлікти.

6. Знання й розуміння державного устрою, принципів і способів формування державної політики в усіх сферах суспільного життя на національному, регіональному та місцевому рівнях.

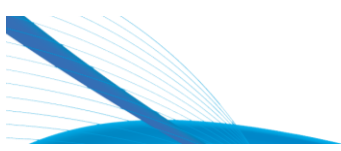
7. Знання механізмів участі у суспільному, суспільно-політичному та державному житті, уміння їх застосовувати разом з ухваленням рішень на місцевому, регіональному і національному рівнях;

8. Здатність формувати й аргументовано відстоювати власну позицію, поважаючи відмінні думки, позиції, якщо вони не порушують прав та гідності інших осіб.

9. Здатність критично аналізувати інформацію, розглядати питання з різних позицій, ухвалювати обґрунтовані рішення.

10. Здатність до соціальної комунікації, солідарних дій та вміння співпрацювати, формувати групи задля розв'язання проблем спільнот різного рівня, зокрема завдяки волонтерській діяльності [7].

Сьогодні формування громадянських компетентностей набуває особливого значення. Взаємодопомога, волонтерство, протидія ворожій пропаганді, підтримання власного емоційного ресурсу є важливими складниками успіху в боротьбі з російськими загарбниками. Крім того, сьогодні, як ніколи, на вчителів покладено відповідальність за розвиток в учнів

критичного та системного мислення, медіаграмотності. І ефективність у цьому напрямі прямо пропорційна компетентності вчителя. Громадянська компетентність є одним з інструментів для розширення можливостей розвитку особистості в суспільстві, стимулювання її мотивації, автономії та відповідальності.

У зв'язку з цим визначено комплекс завдань для формування громадянської компетентності педагога Нової української школи:

1. Систематична та системна аналітична діяльність педагога як послідовника державної політики у сфері освіти й інформаційної безпеки.

2. Активна участь педагога в суспільному житті.

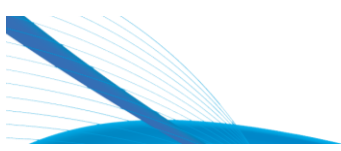
3. Конструктивна взаємодія педагога з іншими людьми в суспільних інтересах задля сталого розвитку суспільства.

4. Фахова підтримка соціальної та культурної різноманітності, гендерної рівності, соціальної згуртованості, готовності поважати приватність інших людей, суб'єктів освітнього процесу, відповідальність за навколишнє середовище [4].

Загальновідомо, що вчитель навчається впродовж усього життя. Особливість формування громадянської компетентності вчителя полягає в тому, що цей процес відбувається не тільки за академічного навчання чи набуття теоретичних знань, а й внаслідок переосмислення та розставлення нових акцентів у виховній роботі, застосування нових моделей та методів в роботі з учнями, тренінгу та практики. Його готовність до інноваційної діяльності є невидимою силою, яка і формує інноваційну громадянську позицію учителя. За цих умов організація інноваційного навчання ефективно сприяє формуванню громадянсько-навичкових навичок і вмінь, зокрема: спілкуватися з іншими людьми та органами влади, критично мислити, приймати продумані рішення; обґрунтовано висловлювати свої думки, захищати власні права.

Для активної громадянської позиції необхідна постійна широка участь педагогів у суспільно-політичних процесах, у веденні державних справ, використання можливостей долучатися до осмислення, обговорення та співучасті у прийнятті рішень, бути поінформованими, впливати на власне життя і життя громади. Для цього потрібні громадянські компетентності, що дозволять користуватися наданими можливостями для прийняття рішень [1]. Громадянсько-компетентний учитель власною поведінкою демонструє такі якості особистості, як активна життєва позиція, чесність, справедливість, послідовність у словах та діях, вміння обстоювати свої погляди.

Отже, важливість формування громадянської компетентності для вчителя обумовлена передусім його місцем і роллю у системі формування особистості майбутнього громадянина, адже саме він є носієм духовної, моральної і громадянської культури, прикладом для учнів. Формування громадянської компетентності педагогів слід розглядати як важливий компонент і системи фахової підготовки, адже саме освічене громадянство із розвинутим почуттям власної гідності, яке знає свої права та обов'язки і вміє їх дотримуватися, є фундаментальною засадою встановлення демократичного й заможного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

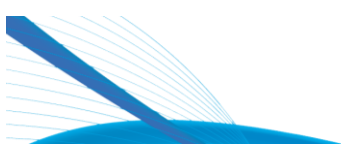
1. Драновська С. В. Розвиток громадянської компетентності педагогів в умовах післядипломної педагогічної освіти. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Суми: НВВ КЗ СОІППО, 2019. 273 с.
2. Жадан І. В. Громадянська компетентність: соціальні очікування і реалії : монографія / Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної соціальної та політичної психології. Кропивницький, 2022. 110 с.
3. Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року - URL: <https://cutt.ly/OyA9z5p> (дата звернення: 03.05.2023).
4. Кравчинська Т. С. Формування громадянської компетентності педагога нової української школи. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Педагогічні науки»* 2019. Вип. 8 (37). URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/8_37_2019/Bulletin_8_37_Pedagogika_Tatyana_Kravchinska_UA.pdf (дата звернення: 02.05.2023).
5. Пометун О., Ремех Т., Ламах Е. Кроки до демократії: уроки громадянської освіти. Київ, 2009. 128 с.
6. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 05.05.2023).
7. Про схвалення Концепції розвитку громадянської освіти в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.10.2018 № 710-р (зі змінами, внесеними згідно з розпорядженнями Кабінету Міністрів України від 26.02.2020 № 176-р та від 08.10.2022 № 893-р). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80#Text> (дата звернення: 03.05.2023).
8. Професійний стандарт вчителя початкових класів, вчителя закладу загальної середньої освіти і вчителя з початкової освіти. 2020. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=22469103-4e36-4d41-b1bf-288338b3c7fa&title=RestrProfesiinikhStandartiv> (дата звернення: 03.05.2023).

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЧИННИК САМОРОЗВИТКУ ПЕДАГОГА

Ірина БАБЕНКО,

*учитель початкових класів Одеського ліцею № 19
Одеської міської ради Одеської області*

Кадри у світі є головним ресурсом країн та провідним чинником їхнього розвитку. Сучасний стан суспільства, економіки, науки, політичної та духовної сфери потребує постійного оновлення знань та компетенцій фахівців у всіх галузях, зокрема освітній.

Освітні технології та стандарти навчальних програм постійно змінюються, що створює складність для педагогів та зумовлює потребу у знанні сучасних тенденцій, оволодінні передовим досвідом в освітній галузі та відповідно спонукає до постійного професійного саморозвитку.

Для досягнення високого рівня професіоналізму і компетентності педагогічних кадрів необхідна постійна робота педагога над собою, здатність розвивати власні професійні якості, займатися самовихованням і самовдосконаленням [1].

Проблемі саморозвитку присвячені праці багатьох вітчизняних і зарубіжних учених, серед яких: В. Андрущенко, С. Гончаренко, А. Глузман, І. Зязюн, Н. Ничкало, І. Підласий, В. Сластьонін, О. Сухомлинська та інші.

Саморозвиток є усвідомленим та керованим особистістю процесом, у результаті якого відбувається удосконалення фізичних, розумових і моральних потенцій людини, розгортання її індивідуальності. Процес саморозвитку невичерпний [3]. Його інтенсивність залежить від ступеня усвідомлення подій життя, сприйняття, його цінності та важливості для особистості.

Саморозвиток спонукає особистість збільшувати, розвиваючись примножувати власні досягнення й можливості, які наближать її до вершин професійних успіхів.

Саморозвиток – основа професійного саморозвитку, одним з чинників якого є освітнє середовище.

Освітнє середовище являє собою сукупність об'єктивних зовнішніх умов, факторів, соціальних об'єктів, необхідних для успішного функціонування освіти. Це система впливів і умов формування особистості, а також можливостей для її розвитку, які містяться в соціальному і просторово-предметному оточенні.

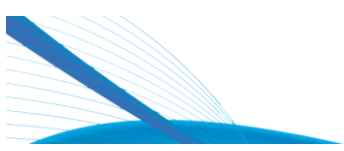
Освітнє середовище, виступаючи інтегральним фактором розвитку і становлення особистості педагога, відіграє значну роль у модифікації її поведінки, що розгортається внаслідок запланованих і незапланованих впливів середовища, взаємодії особистості з його складовими.

Педагогічну діяльність не можна регламентувати і втиснути у рамки інструкцій. Лише за утвердження професійної свободи можлива ефективна організація процесу професійного зростання педагога, що є своєрідним пошуком свого шляху, набуття власного «почерку». Педагог, що володіє свободою самовираження, уміє керувати власним розвитком, може спрямувати свої творчі сили на пошук нових шляхів навчання і виховання здобувачів освіти [2].

Отже, освітнє середовище має потужний потенціал для саморозвитку педагога (за умови свободи самовираження), уміле використання можливостей якого сприятиме його професійному зростанню та підвищенню професійної майстерності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ненько Ю. Професійний саморозвиток педагога: світові тенденції
URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/esu/article/view/2728/3144> (дата звернення: 14.05.2023)

2. Філіпчук К. І. Освітнє середовище як фактор розвитку особистості педагогічного працівника і здобувача освіти. URL: <https://iek.irpin.com/assets/images/resources/52/1f330e0d35de6d922a2ab90ca2caafe1da6b18c7.pdf> (дата звернення: 14.05.2023).

3. Чаус А. Д. Самоактуалізація особистості як філософська проблема. *Культура і сучасність*: альманах. Київ: ДАКККиМ, 2018. № 1. С. 26–33.

4. Шипін О. С., Джишкаріані Т. Д. Саморозвиток педагога – шлях до професійного становлення. URL: <https://scienceforum /2018/article/201800619> (дата звернення: 14.05.2023).

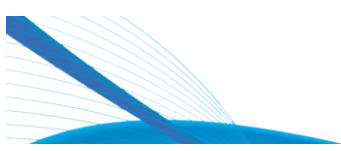
5. Штефан Л. В. Саморозвиток педагога у синергетичних вимірах. URL: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=36968314> (дата звернення: 14.05.2023).

НАВЧАННЯ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ – КЛЮЧОВА ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧИТЕЛЯ-ІННОВАТОРА

Наталія БЕЗКОРОВАЄВА,
*учитель інформатики Запорізької гімназії № 62
Запорізької міської ради*

Справжній учитель Нової української школи повинен навчатися все життя, розвиваючи власну професійну компетентність та творчий потенціал. Створення сприятливих умов для розвитку особистості учня є показником роботи педагога. Зважаючи на це, освіта вчителя ніколи не може вважатися завершеною, а професійна компетентність сформованою повністю. Стратегічним напрямом розвитку освіти в демократичній Україні є забезпечення умов для розвитку, самоствердження і самореалізації особистості впродовж життя. Якість потенціалу педагогічного працівника та якість організації освітнього процесу є невід’ємними складовими якості освіти в навчальному закладі. Закон України «Про освіту» надає сучасному вчителю академічну свободу у виборі форм і методів роботи з учнями, але з іншого боку вимагає великої відповідальності за результати своєї діяльності і за якість навчальних досягнень здобувачів освіти Нової української школи.

Згідно з Концепцією Нової української школи мета середньої освіти полягає в підготовці творчих, відповідальних, інноваційних, активних і підприємливих громадян, які прагнуть до самовдосконалення і навчання впродовж життя. Таке завдання зможе втілити в життя тільки професійно компетентний педагог. Зрозуміло, що будь-який прогрес демократичного суспільства неможливий без добре поставленої системи освіти, де провідну роль грає вчитель-професіонал. Тому вчитель повинен бути прикладом для учнів: бути цілісною всебічно розвинутою особистістю, критично мислити; бути патріотом з активною життєвою позицією, поважати гідність і права людини; бути інноватором, вчитися впродовж життя [1].

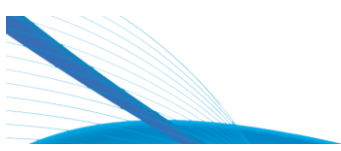

Основним завданням освіти ХХІ століття є перехід від навчання, що забезпечує репродуктивне сприйняття та формування лінійного мислення до навчання, яке формує пошукові орієнтації, творчий підхід, ймовірнісне мислення. Моделлю особистості в новій парадигмі освіти має стати інноваційна людина і це стосується як учня, так і вчителя. Сучасна освіта повинна виховати активну творчу особистість, життєво-компетентну, конкурентоспроможну, здатну до самовиховання й самоосвіти. Успіх і результативність роботи вчителя в школі залежить перш за все від творчого умілого використання отриманих знань і неперервної самоосвіти.

На уроках та позакласних заходах учитель-предметник постійно повинен формувати у дітей мотивацію до навчальної діяльності та пізнавальний інтерес до предмета. Критично мислячий вчитель здатен проаналізувати інформацію, зібрану з різних джерел, оцінити її достовірність, адекватність конкретній проблемній ситуації. Критичне мислення дозволяє вчителю, незважаючи на авторитети, мати власну думку в контексті навчальної програми, надає можливості засвоювати новий досвід, що є метою навчання під час реалізації інноваційних підходів до освітнього процесу. Операційною основою критичного мислення є рефлексія, яка сприяє розвитку аналітичного складу розуму та стимулює постійне прагнення особи, яка навчається, до набуття нових знань і творчого їх застосування. Саме критичне мислення має бути покладено в основу розвитку в учителя можливостей засвоювати новий досвід; шукати способи вирішення проблем, сприймати нові ідеї, аналізувати висновки з них; зіставляти різні погляди, точки зору; обирати власну позицію та обґрунтовувати її доцільність або оптимальність у конкретній ситуації; бачити невизначеність і помилковість суджень, які пропонуються іншими. Критичне мислення формується поступово, воно є результатом щоденної кропіткої роботи вчителя з року в рік [2].

Інформаційно-комунікаційна компетентність учителя дозволяє приймати ефективні рішення в своїй професійно-педагогічній діяльності, використовуючи нові інформаційні технології. Педагог інформаційно-компетентний, якщо: знає технології навчання та орієнтує їх на функції учителя, що дає можливість для творчої, активної, самостійної роботи учнів; вміє діагностувати, планувати, прогнозувати та проектувати процес навчання, виховання та розвитку, варіювати засобами і методами з метою корекції результатів; вміє правильно оцінювати ступінь, направлення та причини відхилення кінцевих результатів педагогічної діяльності від цілей, що планувалися.

До особливостей підготовки дорослої людини можна віднести потреби, що рухають його в цьому напрямі, наприклад, більший об'єм та якість досвіду, готовність вивчати щось нове. На платформі масових відкритих онлайн-курсів Prometheus педагогам пропонуються дистанційні курси для самоосвіти з питань критичного мислення та медіаграмотності: «Критичне мислення для освітян», «Освітні інструменти критичного мислення», «Медіаграмотність для освітян». Також участь у конкурсах професійної майстерності, педагогічних виставках та форумах стимулює творчу активність вчителя та дає можливість розширити та вдосконалити свою педагогічну діяльність. Особистісний потенціал вчителя,

його загальна та професійна культура мають вплив на учня, оскільки учні сприймають предмет саме через особистість педагога.

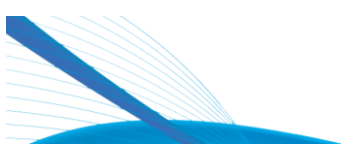
Учитель ХХІ століття повинен мати такі компетентності: інтелектуальну (наукові знання), психологічну, управлінську (базові вміння), мотиваційну, проєктивну, методичну. Важливими є особисті якості педагога: високий рівень соціальної відповідальності, прагнення до самоосвіти, духовна культура, гуманність, оптимізм, почуття гумору, критичність і самокритичність, креативність мислення. Вчителю необхідні і творчі якості: креативність, здібність виробляти нові ідеї, інтуїція, здібність мати декілька підходів до рішення однієї проблеми, оригінальність, наявність творчої уяви до підходу, вміння проводити аналогію.

Напрямок упровадження STEM-освіти створює основу для успішної самореалізації особистості як фахівця та як громадянина. Це сприяє більш якій підготовці молоді до успішного працевлаштування та подальшої освіти, яка вимагає різних технічно складних навичок, зокрема із застосуванням математичних знань і наукових понять. STEM-технології вимагають від учнів таких здібностей: творчості, критичного мислення, вміння працювати в команді і самостійно. Зважаючи на зазначенне вище, вчителю потрібно запроваджувати STEM-навчання на засадах особистісно-зорієнтованого, діяльнісного і компетентнісного підходів, що зробить навчання учнів більш якісним та сучасним вже сьогодні.

Особливу роль у процесі професійного самовдосконалення педагога відіграє його інноваційна діяльність. У зв'язку з цим становлення готовності педагога до неї є найважливішою умовою його професійного розвитку. Якщо педагогу, що працює в традиційній системі, достатньо володіти педагогічною технікою, тобто системою навчальних умінь, що дозволяють йому здійснювати навчально-виховну діяльність на професійному рівні і добиватися більш-менш успішного навчання, то для переходу в інноваційний режим визначальною є готовність педагога до інновацій.

Відмінні риси інноваційної діяльності педагога: новизна в постановці цілей і завдань, глибока змістовність, оригінальність застосування раніше відомих і використання нових методів вирішення педагогічних завдань, розробка нових концепцій, змісту діяльності, педагогічних технологій на основі гуманізації та індивідуалізації освітнього процесу, здатність свідомо змінювати і розвивати себе, робити внесок у професію. Головна мета інноваційної діяльності – розвиток вчителя як творчої особистості, перемикання його з репродуктивного типу діяльності на самостійний пошук методичних рішень, перетворення педагога в розробника та автора інноваційних методик і засобів навчання, що їх реалізують. Основним принципом керівництва інноваційною діяльністю є підтримка педагога освітніми засобами (тренінги, консультації, семінари) [3].

Високі досягнення педагога в навчальній діяльності є чинником, що істотно розвиває особистість. Займаючись інноваційною діяльністю, розвиваючи інноваційну активність, створюючи щось значне, нове, гідне уваги, педагог і сам зростає. З іншого боку, чим простіше, однорідніше діяльність, виконувана викладачем, чим менше поле прояви його активності, тим меншою мірою

виявляється розвиненою його особистість. Варто надихати учнів вивчати мови, культури, розвивати комунікативні навички і фактично говорити з людьми з інших частин світу. Вчитель повинен досконало володіти рідною мовою та вивчати іноземні. Можна використовувати на уроці мультимедіальне середовище, вводити термінологію з теми різними мовами. Дуже цікаві для учнів уроки за методикою CLIL, де можна використовувати лексичні одиниці з іноземної мови. Для цього вчителю-предметнику потрібні хоча б базові знання з іноземної мови.

Нові технології дозволяють також співпрацювати з іншими вчителями та учнями. Створення цифрових ресурсів, презентацій та проєктів разом з іншими педагогами і учнями зробить діяльність у класі реальною. Для вчителя важливо моделювати, як правильно використовувати соціальні медіа, як виробляти і публікувати цінний контент, як організувати спільне використання ресурсів онлайн. Оскільки нові технології продовжуватимуть з'являтися, навчання і при звичаювання до них є надзвичайно необхідним для зростання професійної компетентності вчителя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бухалова Н. Як навчити учня вчитися: поради та рекомендації. Київ: Шкільний світ. 2007. С. 6.
2. Волковська Т. І. Технологія розвитку критичного мислення. *Управління*. 2008. №19–21.
3. Ярослав Н., Король С. Пізнавальна діяльність особистості: навчально-методичний посібник. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя. 2005. 117с.

ПЕДАГОГІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ЯК МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧИТЕЛЯ ФІЗИКИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Юрій ГАЛАТЮК,

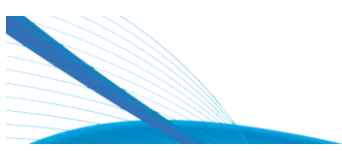
кандидат педагогічних наук,

професор кафедри фізики, астрономії та методики викладання

Рівненського державного гуманітарного університету

Підготовка висококваліфікованого учителя Нової української школи орієнтована на реалізацію концепції, що ґрунтується на компетентнісному підході до оцінки результатів освітнього процесу [3]. Ключові компетентності, які формуються у процесі навчання, є результатом навчально-пізнавальної діяльності, що є механізмом формування компетентностей.

Отже, в основі формування професійної компетентності учителя як інтегральної, динамічної якості, що поєднує в собі знання, уміння, навички,

мотиваційні та ціннісні орієнтири, – педагогічне моделювання навчально-пізнавальної діяльності. Чому саме педагогічне моделювання?

Відповідаючи на це запитання, варто зупинитися методологічному аспекті педагогічного моделювання. Метод моделювання є одним із основних методів наукового пізнання. Набувши статусу загальнонаукової категорії, моделювання успішно застосовується в усіх сферах наукової і не тільки наукової діяльності. Ідеальні моделі є основою теоретичного мислення. У нашому контексті педагогічні моделі є основою професійного мислення вчителя, орієнтувальною основою професійної діяльності.

Очевидно, що у широкому, аспекті педагогічне моделювання треба розглядати як засіб реалізації акмеологічної стратегії фахової підготовки майбутнього вчителя. Педагогічне моделювання є механізмом реалізації акмеологічної стратегії у формуванні професійної компетентності. Нагадаємо, що акмеологія – міждисциплінарна галузь у системі знань наук про людину, яка досліджує закономірності розвитку особистості, досягнення нею вершин професійної майстерності. Основні проблеми акмеології – це методи і засоби формування професійної спрямованості, стимулювання здобуття професійної компетентності, розвиток здібностей до професійної діяльності. Акмеологічна стратегія навчання – це удосконалення, корекція і самореорганізація професійної діяльності, що будується на основі попередньо виявлених і розроблених моделей діяльності [4; 5].

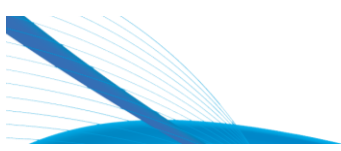
Виходячи з цього, фахова підготовка має спрямовуватися не тільки на засвоєння нормативних схем професійної діяльності з метою подальшого їхнього застосування у конкретних ситуаціях із урахуванням чи без урахування їхньої специфіки, а на формування творчого бажання і вміння створювати власні оригінальні підходи до виконання професійних завдань. Йдеться про формування професійного мислення, під яким насамперед розуміють інтелектуальну діяльність щодо розв'язування професійних задач. Уміння ставити задачі і творчо їх розв'язувати є одним із критеріїв високого рівня фахової підготовки.

У будь-якій професійній діяльності виділяють, принаймні, три рівні її реалізації: перший рівень – нормативно-репродуктивний; другий – адаптивно-перетворювальний; третій – творчо-пошуковий.

Якщо перших два рівні передбачають відтворення раніше засвоєних нормативних моделей професійної діяльності або їхнє використання, як орієнтувальної основи, то третій рівень характеризується відходом від шаблонів і стереотипів, пошуком нових ефективних моделей діяльності.

Спостереження за професійною діяльністю вчителів, а також аналіз дослідницьких даних щодо їхньої педагогічної майстерності свідчать про домінування нормативно-репродуктивної та адаптивно-перетворювальної форм її прояву [1; 2;]. Аналіз причин цих факторів спонукає до висновку, що орієнтація на зазначені вище форми організації власної педагогічної діяльності формується у майбутніх вчителів ще під час навчання у закладі вищої освіти.

Підтвердженням цього є результати спостережень за самопідготовкою здобувачів до практичних занять із методики навчання фізики. Значна частина з

них, схиляються до використання готових педагогічних моделей організації навчальної діяльності, запозичених із методичних посібників, без намагання критичного їх аналізу і оцінки. Особливо це помітно в ході моделювання педагогічних ситуацій та розробки уроків під час проходження педагогічної практики. Це спонукає до думки, що одним із фундаментальних професійних умінь, яким має володіти майбутній вчитель – це вміння моделювати навчальну діяльність.

У вузькому розумінні педагогічне моделювання – це вміння творчо організовувати навчальний процес з предмета, а точніше, пізнавальну діяльність учнів у всіх її проявах. Організація навчальної діяльності, поєднання різних її видів вимагає від вчителя належної теоретичної підготовки і неабияких творчих зусиль. Однак формування ефективного педагогічного досвіду є складним системним процесом, він може формуватися або стихійно, або цілеспрямовано, на основі відповідних технологій.

Як показують результати проведеного нами дослідження, досить ефективним методичним прийомом, що дозволяє активізувати навчальну діяльність студентів і сприяє розвитку їхнього творчого потенціалу, є систематичне залучення їх до моделювання різноманітних педагогічних ситуацій в ході виконання творчих педагогічних завдань [2].

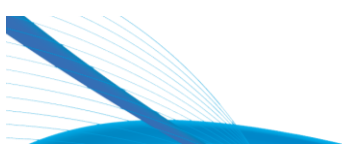
В основі формування професійного вміння організовувати творчу навчальну діяльність покладено розроблену нами технологію моделювання творчої навчальної діяльності на основі системно-структурного аналізу [1]. Ця технологія ґрунтується на представленні навчальної діяльності як системи, з певною структурою основних компонентів. Модель, яка відображає діяльність, є одночасно засобом дослідження і результатом проектування.

Педагогічне моделювання навчально-пізнавальної діяльності ґрунтується на парадигмі, що організація будь-якого виду навчальної діяльності може бути технологізована, тобто являти собою певну технологічну систему, яка поєднує в собі систему дидактичних цілей організації навчальної діяльності; систему дидактичних вимог, дотримання яких забезпечує досягнення цих цілей; систему засобів організації навчальної діяльності, до складу якої входять система засобів проблемно-змістового забезпечення, засобів керування діяльністю, засобів забезпечення зворотного зв'язку.

Матеріалізованим відображенням результату педагогічного моделювання є евристичний модуль творчої діяльності, який складається з таких блоків: цілепокладання і мотивації, проблемно-змістового забезпечення, блоку навчаючого впливу (управління діяльністю), інформаційного блоку, блоку контролю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Галатюк Ю. М., Галатюк М. Ю. Технологія проектування навчально-пізнавальної діяльності у процесі навчання фізики. *Фізика та астрономія в рідній школі*. 2014. № 6. С. 14–19.

2. Галатюк Ю. М. Формування готовності майбутніх учителів фізики до проектування та організації творчої навчально-пізнавальної діяльності. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. *Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету*: збірник наукових праць. Вип. 17 (60). Рівне: РДГУ, 2017. С. 222–225.

3. Нова українська школа. *Міністерство освіти і науки України*: вебсайт. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 10.05.2023).

4. Сазоненко Г. С., Приступа В. В. Компетентність у системі неперервної освіти: акмеологічна модель: науково-методичний посібник. Макарів: Софія. 2013. 416 с.

5. Фундаментальна акмеологія – наука XXI століття: монографія / редкол.: В. О. Огнев'юк, В. М. Гладкова, Я. С. Фруктова. Київ: Інтерсервіс, 2019. 206 с.

САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ПЕДАГОГА ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ

Юлія ГОЛУБЮК,

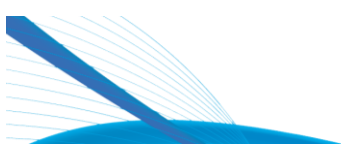
*старший викладач кафедри психології та інклюзивної освіти,
методист ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти
Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти*

Професійне самовдосконалення педагога характеризується динамічністю, тобто зміною, рухом. І це закономірно, адже, як слушно зазначає Р. Пріма, «у контексті особистісно професійної характеристики педагога не може бути замкнутості як властивості якісної характеристики педагога» [3, с. 44].

Професійний розвиток учителів насамперед спрямований на:

- оновлення знання окремих осіб про предмет відповідно до останніх досягнень у цій галузі;
- оновлення індивідуальних навичок, ставлень та підходів відповідно до розвитку нових методів навчання, а також цілей, нових обставин та нових освітніх досліджень;
- педагогічну практику;
- обмін інформацією та досвідом між учителями тощо.

Ефективний професійний розвиток підвищує кваліфікацію вчителя, а разом із нею і цінність закладу освіти загалом, сприяє збільшенню знань та практики дорослих і передачі цих навичок між дорослими та учнями [1].

Критичність, рефлексія над викладацьким досвідом і мотивація надзвичайно важливі для професійного розвитку педагогів [5].

Якщо вчитель відчуває задоволення від своєї роботи і отримує позитивні сигнали ззовні, це хороший час для подальшого кар'єрного зростання та реалізації своїх задумів. Фактори, що підвищують мотивацію, різноманітні, і їхній вплив залежить від індивідуальних потреб. Проте слід пам'ятати, що головним фактором, який впливає на якість роботи та бажання працівників її покращувати, є атмосфера в освітньому закладі. Відкритість до ідей та інновацій з боку директора, який підтримує та справедливо оцінює виконану роботу, має велике значення. Також важливі хороші взаємини з колегами, довіра та підтримка в команді, а також стабільність робочого місця. Успіхи учнів і задоволення їхніх батьків також мають значення, оскільки вони є головною метою педагогічної роботи і підтверджують цінність праці вчителя. Особистий розвиток або самовдосконалення означає розуміння і розвиток сильних сторін та характеристик, що допомагають вчителям визначати і розуміти свою педагогічну практику та свою особистість [5].

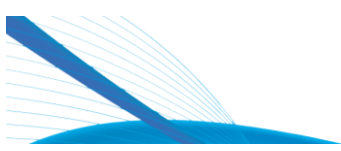
Самоосвіта для педагога – «це усвідомлена потреба в постійному вдосконаленні своєї професійної діяльності з акцентом на її соціалізацію, на створення умов для розвитку особистості і соціально значущих якостей учителя та особистості кожного учня» [4, с. 18].

Для досягнення професійного зростання вчителів застосовується система принципів педагогічного стимулювання. Зокрема, *принцип стимулювання творчого зростання вчителів* на основі розробленої системи моральних і матеріальних стимулів передбачає створення умов для формування мотивації професійного самовдосконалення. Серед мотивів можна виокремити: мотиви успіху; мотиви подолання професійних труднощів, що спрямовані на поліпшення матеріального благополуччя; мотиви професійного визнання; кар'єрні мотиви тощо.

Реалізація означеного вище принципу включає такі кроки: систематичне відстеження результатів діяльності, об'єктивну оцінку професійного зростання вчителів та педагогічних колективів; надання допомоги вчителю, педагогічному колективу у визначенні сфер діяльності, де можна досягти успіху, проявити свої сильні сторони та стати прикладом для інших колег; визначення системи засобів, що спонукають кожного до пошуку і творчості з урахуванням особливостей учителів і їхніх можливостей; розробку положень про колективні та індивідуальні конкурси, огляди за результатами інноваційної, творчої діяльності вчителів; підтримку та заохочення ініціативи вчителів у ставленні й вирішенні професійних проблем, активного зайняття самоосвітою [2].

У своїх дослідженнях Л. Литвинюк виокремила також принципи організації педагогічного стимулювання професійного зростання вчителів:

– принцип рефлексії (передумовою здійснення стимулювання професійного зростання вчителів є критичний самоаналіз особистістю власних професійних якостей та результатів педагогічної діяльності);

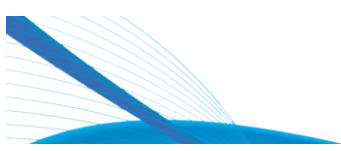

- принцип урахування потреб педагога (потреби особистості формують її мотиваційну сферу, від якої залежить спрямованість професійної діяльності та активність її здійснення);
- принцип усунення психологічних бар'єрів особистості (основою педагогічного стимулювання професійного зростання вчителів є опора на сильні сторони особистості та подолання її психологічних бар'єрів);
- принцип опори на риси акцентуації педагога (знання рис акцентуації особистості дозволяє здійснювати процес стимулювання на основі її домінуючих позитивних властивостей);
- принцип професійної комфортності (сукупність умов, створених у освітньому закладі, які б максимально сприяли реалізації особистісного потенціалу вчителя: рівень навчально-матеріальної бази, морально-психологічний клімат у колективі, доброзичливе ставлення директора школи до педагога, достатність свободи);
- принцип індивідуального підходу до особистості вчителя (сприяє особистісній зацікавленості педагога, завдяки чому зростає ефективність професійного самовдосконалення);
- принцип мобільності педагога (від активності вчителя у процесі його самовдосконалення залежить швидкість просування та ефективність досягнення бажаного професійного рівня) [2, с. 16].

Отже, професійне зростання педагога – це процес, спрямований на досягнення високого рівня професіоналізму, який призводить до якісних змін як у особистісній сфері, так і в професійній діяльності вчителя. Передусім він включає постійне підвищення кваліфікації, пошук можливостей для повної реалізації себе як фахівця, зміцнення організованості, самостійності та відповідальності, а також здатність до інноваційної діяльності. Важливими факторами професійного зростання вчителів є також постійне самовдосконалення, самоосвіта, компетентність та майстерність педагога, покращення матеріального становища, підвищення кваліфікації через атестацію і підвищення іміджу, а також можливість кар'єрного зростання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / за ред. Л. М. Проколієнко. Київ: Рад. школа, 1989. 608 с.
2. Литвинюк Л. В. Педагогічне стимулювання професійного зростання вчителів загальноосвітніх навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Кіровоград, 2007. 25 с.

3. Пріма Р. М. Формування професійної мобільності майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика : монографія. Дніпропетровськ: ІМА-прес. 2009. 367с.

4. Санжарівська, Н. В. Самоосвітня діяльність педагогів. *Управління школою*. 2010. № 8. С. 17–19.

5. Чобітько М. Г. Самовдосконалення студентів-майбутніх учителів у процесі особистісно орієнтованої професійної підготовки. *Педагогіка і психологія*. 2004. № 1 (42). С. 57–70.

ІНСТРУМЕНТИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ РЕФЛЕКСІЇ ПЕДАГОГА

Інна ДЕНИЩУК,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри психології та інклюзивної освіти

Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

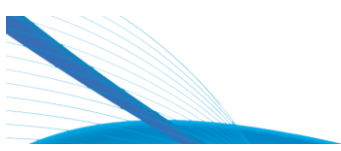
Професійна рефлексія – це співвідношення себе та можливостей власного «Я» з тим, що вимагає обрана професія, разом із наявними уявленнями про неї. Ці уявлення є доволі динамічними, можуть розвиватися.

Педагогічну рефлексію розглядають як усвідомлення вчителем себе самого суб'єктом діяльності: своїх особливостей, здібностей, того, як його сприймають учні, батьки, колеги, адміністрація. Водночас, це усвідомлення цілей і структури своєї діяльності, засобів її оптимізації. Рефлексія є психологічним механізмом, спрямованим на самовдосконалення особистості.

Рефлексивний характер педагогічної діяльності полягає в тому, що вчитель перевіряє, ще раз уточнює й переосмислює свої уявлення про учня та класний колектив, про свої з ними стосунки, прагне усвідомити, як його розуміють, оцінюють і відносяться до нього учні, й відповідно корегує свою поведінку і діяльність.

Низка авторів розглядає педагогічну рефлексію як особливий вид здібностей. Зокрема, А. Маркова під педагогічною рефлексією розуміє здатність учителя подумки уявити собі ситуацію учня і на цій основі уточнити уявлення про себе. Це зверненість свідомості вчителя до самого себе, уявлення учнів про його діяльність і уявлень учня про те, як учитель розуміє діяльність учня. Автор підкреслює творчий характер рефлексії вчителя.

У дослідженні вітчизняних психологів С. Максименка та Т. Щербан визначено, що у професійно-педагогічній діяльності рефлексія виявляється у процесі самоаналізу і самооцінки педагогом власної діяльності та самого себе як її суб'єкта та визначає:

– проектування діяльності дітей – коли педагог розробляє цілі навчання і конструктивні схеми їх досягнення з урахуванням особливостей дітей і можливостей їх становлення й розвитку;

– безпосередню практичну взаємодію педагога з дітьми – коли педагог прагне адекватно зрозуміти і цілеспрямовано врегулювати їхні вчинки, почуття і мисленнєві процеси [5].

Дослідники визначають доволі великий перелік ключових рефлексивних умінь, якими має опанувати педагог. Зокрема, це вміння:

– бачити в педагогічній ситуації проблему і оформлювати її у вигляді педагогічних завдань;

– орієнтуватися при постановці педагогічних завдань на дітей як на суб'єктів навчально-пізнавальної діяльності, що активно розвиваються і мають власні мотиви та мету;

– робити предметом аналізу кожний свій педагогічний крок;

– конкретизувати і структурувати проблему;

– розширити межі практики і побачити нові проблеми, обумовлені попереднім досвідом;

– знаходити способи розв'язання завдань;

– мислити тактично, тобто конкретизувати педагогічні завдання в поетапні та оперативні, приймати оптимальне рішення в умовах невизначеності, гнучко перелаштовуватися відповідно до ситуації;

– мислити припущеннями, гіпотезами, версіями;

– працювати в системі «паралельних цілей», створювати «поле можливостей» для педагогічного маневру;

– приймати гідне рішення в ситуації дефіциту часу для розв'язання складних педагогічних завдань;

– зважати на психолого-педагогічні теорії для усвідомлення власного досвіду;

– аналізувати та акумулювати у своєму досвіді кращі зразки педагогічної практики;

– комбінувати елементи теорії та практики, щоб отримати нові знання;

– оцінювати педагогічні факти та явища об'єктивно та неупереджено.

Для формування рефлексивних умінь необхідним є забезпечення таких педагогічних умов:

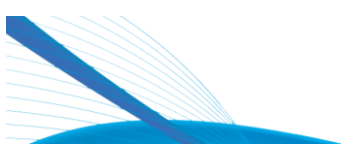
1) спеціально організована рефлексивна діяльність педагога;

2) наявність рефлексивного середовища;

3) активізація міжсуб'єктних відносин учасників рефлексивної діяльності;

4) актуалізація рефлексивності педагога;

5) використання освітніх програм за розвитком професійної рефлексії [4].

Варто зазначити, що рефлексія не є тотожною загальній схемі аналізу уроку, який проводить учитель. Рефлексія спрямована на аналіз вузької, часто проблемної ділянки, яка потребує покращення або, навпаки, виділення успішних способів виконання певних завдань чи застосування педагогічних технологій, які варто впроваджувати в практику на постійній основі.

Наведемо приблизний перелік запитань, на які необхідно знайти відповіді педагогу в ході рефлексії:

- Що я думаю про свою роботу?
- Що я думаю про дітей, як я їх сприймаю?
- Які мої особливості (особистісні, емоційні, когнітивні) і як вони проявляються у роботі?
- Як я сприймаю себе у професії?

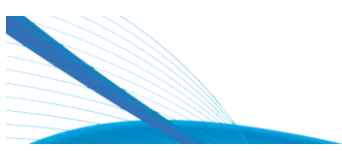
Рефлексивні вміння педагогів формуються і розвиваються під час:

- семінарів-практикумів;
- семінарів-брифінгів;
- методичних об'єднань;
- тренінгів;
- коучингів;
- дебатів.

Педагог із високим рівнем розвитку професійної рефлексії – це фахівець, що опанував високими рівнями професійної діяльності, свідомо змінює і розвиває себе в ході здійснення праці, здатний до внесення індивідуального творчого внеску в професію, людина, яка знайшла своє індивідуальне призначення. Професіонал – це фахівець, здатний стимулювати в суспільстві інтерес до результатів своєї професійної діяльності, підвищувати престиж своєї професії в освітньому просторі.

За концепцією А. Маркової, педагогом, що має високий рівень розвитку професійної рефлексії, можна вважати такого, який:

- успішно розв'язує завдання виховання і навчання, готує для суспільства очікуваний соціальний продукт, тобто випускника з бажаними психологічними якостями (об'єктивні критерії);
- особистісно сконцентрований лише до даної професії, мотивований до здійснення професійної діяльності в ній (суб'єктивні критерії);
- досягає бажаних для суспільства результатів у розвитку особистості учнів (результативні критерії);
- використовує прийнятні в суспільстві способи, технології (процесуальні критерії);
- освоює норми, еталони професії, досягає майстерності в ній (нормативні критерії);

- прагне індивідуалізувати свою працю, а також усвідомлено розвивати свою індивідуальність засобами професії (індивідуально-варіативні критерії);
- досягає вже сьогодні необхідного рівня розвитку професійних особистісних якостей, знань і умінь (змістові критерії);
- має і усвідомлює перспективу, зону свого найближчого професійного розвитку, ефективно використовуючи шляхи для реалізації останнього (прогностичні критерії);
- оволодіває досвідом для постійного професійного навчання в майбутньому (критерії професійної навченості);
- в той же час збагачує досвід професії за рахунок особистісного творчого внеску (критерії творчості);
- прагне проявляти соціальну активність, обговорювати питання щодо сучасних потреб професії, шляхів досягнення успіху в ній, разом з тим шукає резерви розв'язання професійних проблем, не боїться потрапляти в умови конкурентності освітніх послуг (критерії соціальної активності);
- досягає професійної етики, прагне до збереження навіть в складних умовах честі і гідності професіонала (критерії професійної придатності);
- готовий до якісної та кількісної оцінки своєї праці, вміє сам це робити, спокійно ставиться до участі в професійних випробуваннях, тестуваннях (кількісні і якісні критерії) [3, с. 61].

Опанувавши рефлексію щодо самого себе, навчившись аналізувати власні думки, почуття та вчинки, педагог повинен використати свої рефлексивні знання та уміння у процесі пізнання дітей і застосувати рефлексивні механізми у взаємодії з ними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Білик Н. І. Добряк І. В. Сучасний урок: 50 способів порефлексувати : електрон. навч.-метод. посіб. Полтава : ПОППО ім. М. В. Остроградського, 2021. 74 с. URL: <https://ed.poippo.pl.ua/handle/022518134/513> (дата звернення: 14.05.2023).
2. Григор'єва Н. В. Рефлексія як механізм удосконалення професійної діяльності вчителя географії. *Педагогічний пошук*. 2018. № 3. С. 56–58.
3. Маркова А. К. Психологічні критерії і ступені професіоналізму учителя. *Педагогіка*. 1995. № 6. С. 55–63.
4. Формування професійної рефлексії в педагогів. URL: <http://svitloforchuk.ck.ua/?p=974> (дата звернення: 12.05.2023).
5. Щербан Г. В. Педагогічна рефлексія у процесі розв'язування навчальних задач. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського*: збірник наукових праць. Серія «Психологічні науки» / за ред. Максименка С. Д., Євдокимової Н. О. Миколаїв: МДУ ім. В. О. Сухомлинського, 2010. Том 2. Вип. 5. С. 311–316.

ПРОФЕСІЙНИЙ САМОРОЗВИТОК ПЕДАГОГА ЯК ОСНОВНА СКЛАДОВА ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

Світлана ДОНІК,

*заступник директора з навчально-виховної роботи
 Харківської загальноосвітньої школи I–III ступенів № 113
 Харківської міської ради Харківської області*

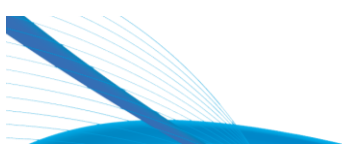
Проблема саморозвитку особистості завжди була у пріоритеті наукових досліджень. Це підтверджено підвищеною увагою учених, які різносторонньо вивчали питання саморозвитку особистості, досліджуючи сутнісні особливості та умови означеного процесу.

Поняття «саморозвиток» згідно з тлумачним словником сучасної української мови трактується як розумовий чи фізичний розвиток людини, що досягається шляхом самостійних занять, вправ (В. Бусел, 2005). Філософський словник поняття «саморозвиток» визначає як розвиток, причина якого полягає у самій же системі, яка розвивається; або розвиток під впливом внутрішніх факторів чи умов (В. Шинкарук, 1986). Проблема саморозвитку особистості розкрита у наукових поглядах багатьох психологів та педагогів.

Роль саморозвитку вчителя з метою досягнення вершин його професіоналізму, підвищення ефективності педагогічної діяльності, забезпечення якісної самореалізації в професії, активізує увагу сучасних учених до цього складного й неоднозначного феномену та актуалізує потребу його дефінітивного аналізу. Дослідження спадщини педагогів-класиків, які є вагомим внеском у розвиток теорії професійно-особистісного розвитку, розкрито визначальну роль діяльності педагога щодо власного удосконалення для забезпечення якості педагогічної праці та ефективності освітнього процесу.

До головних форм саморозвитку вчені відносять самоосвіту та самовиховання вчителя, які, на їх думку, визначають основний зміст означеного процесу та визначають основні напрямки дій щодо саморозвитку. Так, професійна самоосвіта вчителя є самостійною, активною, цілеспрямованою, генеративною, саморегульованою та професійною діяльністю, яка створює умови для забезпечення поглиблення, розширення чи отримання психолого-педагогічних та методичних знань.

Важливою формою саморозвитку дослідники визначають професійне самовиховання вчителя, яке розглядають як активну та цілеспрямовану діяльність щодо систематичного формування у собі професійно важливих рис та якостей. Що самовиховання вчителя передбачає свідому діяльність щодо розвитку своєї особистості як професіонала та включає в себе такі чинники: адаптування власних індивідуально-неповторних особливостей до вимог професійно-педагогічної діяльності, постійне підвищення фахової компетентності та безперервний розвиток своїх соціально-моральних та інших властивостей особистості, разом з тим, багатоаспектну діяльність з власного самопізнання, самоаналізу, самоконтролю, самозвіту, самонаказу, самопереконання, самовправляння, самонавіювання. Самовиховання є також

однією з умов задоволення педагога щодо власних потреб зайняти достойне місце в колективі, суспільстві, а також досягти вершин професійно-педагогічної майстерності.

Модель професійного саморозвитку вченими протиставляється моделі адаптивної поведінки в педагогічній діяльності: на відміну від простого функціонування у педагогічній професії, яка за своїм змістом проходить стадії адаптації, становлення і стагнації, саморозвиток окреслюється стратегія і тактика професійного удосконалення педагога, який передбачає три стадії перебудови особистості, до яких належить самовизначення, самовираження і самореалізація (О. Кокун, 2012, с. 32). Саморозвиток є головним особистісним чинником професійно-педагогічного зростання вчителя та переважно здебільшого ототожнюється з ним. Однак, саморозвиток вчителя є більш ширшим процесом, який має інтегративний характер, та може реалізовуватися як у свідомо визначених педагогом та цілеспрямовано здійснюваних формах, серед яких самовиховання й самовдосконалення, так може проходити й у стихійних, неусвідомлених формах, серед яких тауки: наслідування, гра, адаптація тощо. Саморозвиток може поєднувати різні дії, які спрямовані позитивно чи негативно на адаптацію, пристосування та самоутвердження.

Основною метою професійно-педагогічного саморозвитку вчителя є досягнення не лише успішного функціонування, а й творчої самореалізації у педагогічній професії.

Загалом саморозвиток вчителя має спрямовуватися на зростання його професіоналізму, що пов'язано із формуванням його власного педагогічного стилю та самовираженням як творчої індивідуальності, а не тільки із переходом на інший продуктивніший рівень виконання професійної діяльності.

Як зазначають практики, у системі неформальної та інформальної освіти, педагог не залучається примусово до процесу професійного навчання, а він більше мотивується власним бажанням; самостійно планує та здійснює кроки до реалізації своїх професійних та особистісних мотивів чи потреб, а також самостійно визначає власний саморозвиток як індивідуальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондар В. І., Шапошнікова, І. М. Управління підготовкою успішного вчителя: теорія і практика. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 2015. 146 с.
2. Власова О. Акмеологічна модель розвитку обдарованого учня як цілісної особистості. *Психологія і особистість*. 2015. № 2 (8). Ч. 1. С. 230–242.
3. Возняк О. Порівняльний аналіз формальної та неформальної освіти в контексті євроінтеграції освітнього простору. *Вища школа*. 2016. № 2. № 41–47.
4. Гончаренко С. О., Ничкало, Н. Г. Професійна освіта: словник : навч. посіб. / АПН України; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти. Київ: Вища школа, 2000. 246 с.
5. Гриньова В. М. Про співвідношення понять «професіоналізм», «професійна культура», «професійна компетентність», «професійна підготовка». *Педагогіка та психологія*. 2014. С. 45, 74–84.

УПРАВЛІННЯ САМООСВІТНЬОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ВЧИТЕЛЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Оксана КАЦЕДАН,

учитель української мови та літератури

Харківської загальноосвітньої школи I–III ступенів № 113

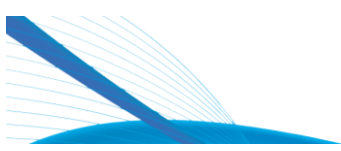
Харківської міської ради Харківської області

Самоосвіта вчителя є необхідною умовою професійного діяльності та зростання педагога. Здібність до самоосвіти не формується у педагога разом з отриманням диплому педагогічного закладу вищої освіти. Ця здібність визначається психологічними та інтелектуальними показниками кожного вчителя, але й не меншою мірою ця здібність формується в процесі роботи з джерелами інформації, аналізу, самоаналізу як моніторингу своєї діяльності, так і колег.

Інноваційні процеси, що відбуваються в сучасній школі, докорінно змінюють вимоги до підвищення професіоналізму вчителя. Проблема зростання майстерності педагога набуває нового звучання. У зв'язку з цим на першому місці у діяльності керівника закладу освіти є цілеспрямоване управління процесом підвищення компетентності кожного вчителя і всього педагогічного колективу, бо саме високий фаховий рівень педагогів є однією з найважливіших умов забезпечення ефективного функціонування освітнього закладу.

На жаль, для багатьох учителів, які вже працюють у школі, але не мають досить розвинених професійно значущих якостей, характерною є криза професійної компетентності. У зв'язку з цим актуальним є питання про забезпечення зростання професійної компетентності в процесі педагогічної діяльності вчителя.

У сучасних школах стали традиційними такі організаційні форми роботи з учителями, як методичні об'єднання, семінари, педагогічні читання, конференції, консультації тощо. У їх проведенні накопичено різноманітний досвід, але інтерес до них все більше знижується. Серед причин такого становища, по-перше, є захоплення різноманітними формами організації роботи з педагогічними кадрами, що призвело до їхнього механічного набору, до послаблення зв'язку між ними, що порушило цінність усієї цієї роботи і знизило її якість. По-друге, у наведеному переліку форм організації методичної роботи з педагогічними кадрами немає тієї, яка б забезпечувала системоутворюючий зв'язок і цілісність – немає керівництва самоосвітою вчителів. Із 80–90 років ХХ століття в управлінні роботою педагогічними кадрами стало вважатися негативним втручання керівників школи у цей процес. Все віддано на розсуд учителя. Однак, як свідчить досвід, самоосвітня робота все ж потребує цілеспрямованого управління. А якщо врахувати, що самоосвіта – це системоутворюючий елемент, то зрозуміло чому знижується ефективність усієї цієї роботи, адже на сучасному етапі розвитку освіти провідна роль у підвищенні компетентності педагога відведена його самоосвітній діяльності, особистому розумінню вчителем необхідності його педагогічного та загальнокультурного

зростання, цілеспрямованій роботі педагога над власною методичною темою. Отже, думка, що самоосвіта – це неконтрольований, не планований процес, який не підпорядковується керівництву з боку адміністрації, є помилковою.

В основу організації самоосвіти педагога покладені такі принципи:

- систематичності та послідовності самоосвіти;
- зв'язку самоосвіти з практичною діяльністю педагога;
- взаємозв'язку наукових і методичних знань у самоосвітній праці вчителя;
- комплексного вивчення психолого-педагогічних і науково-методичних проблем;
- відповідності змісту самоосвіти рівню підготовки педагога, його інтересам та нахилам.

За своєю структурою процес педагогічного управління являє собою декілька послідовних етапів, зміст яких пов'язаний із підготовкою, здійсненням і підведенням підсумків діяльності. Основними елементами педагогічного управління є: постановка цілей діяльності, формулювання адекватних задач, збір інформації про стан об'єкта управління, визначення завдань роботи, програмування і планування; організація діяльності та зв'язків, аналіз ходу процесу, його корекція, аналіз ефективності зробленого, визначення нових цілей.

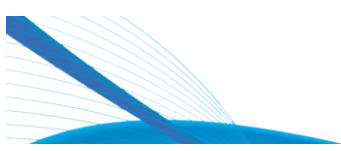
Педагогічне управління самоосвітою, як і будь-яке управління загалом, має циклічний характер. Розглянемо як змістовно наповнені основні етапи цього процесу.

Перший етап – інформаційно-аналітичний – передбачає збір і аналіз інформації з питання підвищення компетентності вчителів, рівня їх професійної підготовки. На цьому етапі заступник директора складає і використовує у повсякденній роботі «Індивідуальну картку вчителя». Крім того, на цьому ж етапі складається і координується план індивідуальної роботи з учителем. Аналіз результатів роботи педагога щодо його самовдосконалення робляться поетапно.

Систематична робота з учителем і професійний аналіз його діяльності дають достатню кількість матеріалів для об'єктивної атестації кожного педагога на відповідний кваліфікаційний рівень. Для отримання такої інформації проводять тестування, опитування, анкетування тощо, метою яких є з'ясувати, як учителі організують свою самоосвіту і що заважає чи допомагає їм у цьому.

Обізнаність членів адміністрації з проблемами, над якими самостійно працюють учителі (або з яких потребують допомоги) дає їм змогу ефективніше планувати, організувати, контролювати цей процес.

Другий етап – прийняття управлінського рішення про підвищення компетентності вчителів через залучення їх до участі в роботі всіх ланок системи підвищення кваліфікації педагогів; визначення професійних запитів і потреб учителів щодо професійного вдосконалення, з'ясування запитів про різні форми підвищення кваліфікації. На цьому етапі важливо нагадати або (якщо вчитель молодий) познайомити педагогів із поширеними формами підвищення кваліфікації педагогів. За цієї умови вивчається думка педагогів щодо різних форм самоосвітньої діяльності. Цю інформацію доречно використовувати при

плануванні роботи керівництва самоосвітньою діяльністю вчителів. Крім того, слід з'ясувати, які причини є поштовхом до самоосвіти педагогів. Серед них можуть бути такі: якісна підготовка до навчальних занять; бажання підвищити свою ерудицію; намагання знайти новинки зі своєї спеціальності; бажання підвищити свою кваліфікаційну категорію; переоцінка себе у сфері праці й побуту; бажання підняти свій авторитет перед колегами; внутрішнє бажання знати більше; обмеженість знань; бажання робити як усі; наслідування прикладу колег; вимога адміністрації тощо. Керівництво школи повинно знати фактори, що впливають на необхідність самоосвіти вчителів, враховувати їх при налагодженні планомірного процесу підвищення компетентності педагога. На цьому етапі управлінського циклу проводиться самоаналіз діяльності вчителем, взаємоаналіз роботи колегами, аналіз роботи адміністрацією. Результати такої роботи покладаються в основу визначення цілей і прогнозування результатів самоосвітньої діяльності, що є основною задачею третього етапу.

Третій етап має на меті постановку цілей і прогнозування результатів щодо підвищення компетентності вчителів, з'ясування з учителями їх бажань і важливих для них форм підвищення професійної компетентності. Третій етап передбачає з'ясування кола проблем, якими цікавляться педагоги, які хвилюють їх, такими можуть бути: проблеми викладання предмета, методики роботи класного керівника, вузькі питання виховання, суспільно-політичні, морально-правові питання та інші. На цьому етапі створюється еталон (модель) ефективної творчої діяльності педагога, педагогічного колективу.

Четвертий етап – планування діяльності адміністрації (особливо заступника директора з науково-методичної роботи); декомпонування загальної мети на конкретні завдання особистого і конкретного керівництва педагогічним колективом і окремими педагогами у різних сферах управлінської діяльності. На наступному етапі (четвертий) відбувається планування дій адміністрації щодо управління самоосвітньою діяльністю. Процес складання перспективного і оперативного планів роботи з організації самоосвітньої діяльності педагогів школи доцільно відобразити у такій послідовності:

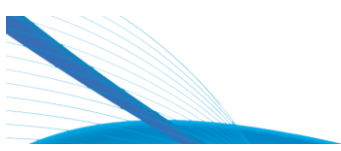
1. Облік програм соціального розвитку суспільства, держави, прогнозів науково-теоретичного і науково-практичного спрямування демографічних і соціальних даних.

2. Урахування результатів попередніх років.

3. Прогнозування мети, завдань, основних напрямів роботи з педагогічним колективом, окремими вчителями, громадськими, науковими, методичними, культурними та іншими організаціями і центрами.

4. Координація, погодження планів з громадськими організаціями, управліннями загальної середньої освіти. Зкладами післядипломної освіти.

П'ятий етап – організація діяльності вчителів з метою їхнього професійного вдосконалення в процесі практичної діяльності, керівництво роботою методичних кабінетів, методичної ради, методичних об'єднань, творчих груп, організація семінарів за різними видами підвищення компетентності вчителів, розробка змісту діяльності творчих лабораторій із нових освітніх проблем та методик. П'ятий управлінський етап передбачає

залучення всього педагогічного колективу і кожного його члена окремо до творчої теоретико-практичної співпраці з метою підвищення їх теоретичних знань і практичних навичок.

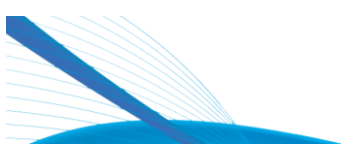
Шостий етап – регулювання і коригування проведеної роботи, індивідуальна робота з учителями щодо розвитку їхньої професійної і громадської свідомості. Шостий етап керівництва передбачає регулювання і корекцію в системі управління самоосвітою педагога. Здійснюється аналіз роботи, проведеної заступником директора, з'ясовуються позитивні і негативні моменти в організації тих чи інших методичних заходів, їх результативність. Здійснюється самоаналіз роботи кожного з управлінців і кожного вчителя. Визначається рівень досягнення поставлених цілей. За результатами аналізу визначаються нові завдання щодо подальшого підвищення компетентності педагога, перспектив його професійного і кар'єрного росту.

Сьомий етап – аналіз результатів керівництва процесом самоосвіти вчителя, виявлення позитивного в цій роботі, корекція недоліків. Отже, наповнений конкретним змістом і формами проведення роботи, управлінський цикл призводить до конкретних позитивних результатів.

Форми і методи керівництва самоосвітою педагога:

- систематичне пояснення ролі самоосвітньої роботи, організація виступів вчителів з питань обміну досвідом самоосвіти;
- індивідуальні бесіди представників адміністрації з педагогами про основні напрями самоосвіти;
- спільне обговорення керівниками та педагогами методів вивчення важливих розділів і тем програми;
- розробка окремих рекомендацій з метою підвищення педагогічної ефективності уроків та занять;
- надання допомоги вчителям та керівникам гуртків в узагальненні свого досвіду, підготовці доповідей з проблем педагогіки;
- стимулювання найбільш підготовлених учителів та керівників гуртків до науково-дослідницької роботи;
- комплектування та поповнення бібліотечного фонду літературою з питань самоосвіти та самовдосконалення, а також новинками психолого-педагогічної літератури;
- проведення циклів лекцій, групових та індивідуальних консультацій, семінарів;
- систематичне підведення підсумків самоосвітньої роботи педагога (співбесіди, звіти на педрадах і засіданнях методичних об'єднань);
- визначення завдань і змісту самоосвіти на новий навчальний рік, аналіз якісних підсумків навчально-виховного процесу.

Система самоосвітньої роботи педагога передбачає: поточне і перспективне планування; підбір раціональних форм та засобів засвоєння і збереження інформації; оволодіння методикою аналізу і способами узагальнення свого та колективного досвіду; поступового освоєння методів дослідницької та експериментальної діяльності.

План самоосвіти педагога повинен містити:

- перелік літератури, що планується опрацювати;
- визначені форми самоосвіти;
- термін завершення роботи;
- передбачувані результати (підготовка доповіді, виступ на засіданні методичного об'єднання, поурочне планування, опис досвіду роботи, оформлення результатів у вигляді звітів тощо).

Матеріал, зібраний у процесі самоосвіти, доцільно розподіляти на окремі теми і зберігати у вигляді карток, спеціальних зошитів, тематичних папок, особистого педагогічного щоденника. Важливе значення в процесі самоосвітніх знань має вміння працювати з літературними джерелами: робити висновки, складати конспекти, тези прочитаного, розгорнутий план та анотацію.

У методичному кабінеті на допомогу педагогам у їхній самоосвітній діяльності повинен формуватися банк матеріалів: списки рекомендованої для самостійного опрацювання літератури; матеріали з ППД; різні варіанти планів з самоосвітньої діяльності; тексти доповідей; зразки рефератів за наслідками самоосвітньої діяльності; взірці конспектів літературних джерел; новинки психолого-педагогічної літератури.

Одним із важливих видів самостійної діяльності педагога є його індивідуальна робота над шкільною науково-методичною темою (проблемою). У процесі індивідуальної роботи над науково-методичною темою (проблемою) вчитель вивчає джерела науково-методичної інформації, досвід педагогів-новаторів, аналізує власну педагогічну діяльність із метою подолання недоліків у ній або удосконалення сильних сторін діяльності, теоретичного узагальнення й осмислення власного досвіду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вайніленко Т. В. Основи професійного самовдосконалення педагога: методичні рекомендації. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. 250 с.
2. Данилова Г. С. Акмеологічна модель педагога. *Освіта і управління*. 2006. № 3–4. С. 82–84.
3. Керівник і керівництво: інноваційні підходи / упоряд. Л. Галіцина. Київ: Шкільний світ, 2011. Бібліотека «Шкільного світу».
4. Лосєва Н. М. Самовдосконалення викладача: навч.-метод. посібник. Донецьк: ДонНУ, 2004. 387 с.
5. Мойсеюк Н. С. Педагогіка: навчальний посібник. Київ: 2001. 608 с.
6. Цветкова Г. Професійно-педагогічне самовдосконалення викладачів ВНЗ: специфіка, структура, етапи. *Рідна школа*. 2012. № 12. С. 33–38.
7. Яворська Г. Х. Особистість педагога та її роль у навчально-виховному процесі. *Педагогіка для правників*. Київ: 2004. 186 с.

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ КРАЩИХ ОСВІТНІХ ПРАКТИК ЯК РЕСУРС САМОРОЗВИТКУ ПЕДАГОГА

Микола ЛЮШИН,

кандидат педагогічних наук,

методист кабінету освітнього адміністрування

Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Один із продуктивних шляхів модернізації дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти – освоєння перспективного досвіду педагогічної й управлінської діяльності, що є прогностичним орієнтиром у формуванні готовності до професійного саморозвитку педагога.

Популяризація кращих освітніх практик – потужний ресурс удосконалення організації і змісту науково-методичної роботи як невід’ємного компонента освітньої діяльності. У цьому контексті своєрідною платформою новаторського руху в системі післядипломної педагогічної освіти Рівненської області є Регіональна школа новаторства керівних і педагогічних працівників закладів дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти. Відповідно Школа має структурні складові за такими напрямками:

– Школа новаторства керівних і педагогічних працівників закладів дошкільної освіти;

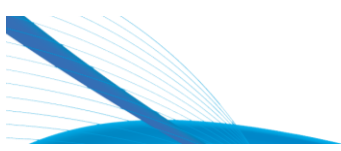
– Школа новаторства керівних і педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти;

– Школа новаторства керівних і педагогічних працівників закладів позашкільної освіти.

Діяльність Школи новаторства як активної форми підвищення фахового рівня працівників системи освіти організовано на громадських засадах відповідно до Примірного положення про Рівненську регіональну школу новаторства керівних і педагогічних працівників закладів дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти.

Для осмислення провідної ідеї педагогічного доробку, визначення конструктивних шляхів її трансформування і вдосконалення, організації особистісно орієнтованої взаємодії широкого кола фахівців плануємо проведення в межах Школи новаторства циклу таких методичних заходів: семінару / вебінару, круглого столу, ділової гри, авторської творчої майстерні вчителя, конкурсу-ярмарку педагогічної творчості (XIX за рахунком у 2022 р.), педагогічних студій з обміну досвідом «Учитель – учителью», інформаційно-методичних сесій, які доводять необхідність і можливість освоєння знань та вмій у процесі неформального навчання дорослих.

Школа новаторства сприяє активному використанню в освітній практиці інноваційних моделей реалізації траєкторії успіху педагогів нової української школи. Так, у межах методичного віче популяризовано кращі зразки управлінського досвіду керівників авторських шкіл області: Галини Пучко, директорки Рівненського ліцею «Гармонія»; Сергія Рачинця, директора Рівненського академічного ліцею «Престиж» імені Лілії Котовської; Олени

Шенкнехт, директорки Рівненського ліцею «Центр надії» імені Надії Маринович. Особливу увагу акцентовано на новаторстві освітньої практики Анатолія Остапенка, директора Володимирецького ліцею «Колегіум», заслуженого працівника освіти України, та Людмили Даниш, в. о. директора закладу ЗСО «Корецький ліцей», заслуженого працівника освіти України.

Неповторно розкривають грані свого педагогічного таланту як лідери, професіонали та інноватори переможці та лауреати всеукраїнського конкурсу «Учитель року» у форматі педагогічної майстерні «Педагогічний стартап». На її платформі гідно презентував кращі зразки реалізації траєкторії саморозвитку креативний, прогресивний, амбітний менеджер освіти директор опорного закладу Прислуцького ліцею Березнівської міської ради Рівненського району Сергій Минюк. Він єдиний із фіналістів останнього туру всеукраїнського конкурсу «Учитель року – 2021» у номінації «Керівник закладу освіти» удостоєний встановленої вперше відзнаки голови журі «Керівник закладу освіти: відкриття року» за вагомі особисті досягнення в управлінській діяльності.

Творчі напрацювання носіїв перспективного педагогічного досвіду розміщено на офіційному вебсайті Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (<https://roippo.org.ua/ua/>) та на сайті бібліотеки інституту у розділі «Віртуальний читальний зал».

Також дієвими формами популяризації педагогічного досвіду залишаються:

- самопрезентація педагогів-новаторів на науково-практичних конференціях, педагогічних студіях, педагогічних читаннях, засіданнях методичних об'єднань (комісій / кафедр), педагогічних майстерень, творчих груп, інших професійних спільнот, курсах підвищення кваліфікації тощо;

- проведення вебінарів, майстер-класів, тренінгів, навчальних візитів, консультування з актуальних проблем управлінської та педагогічної практики;

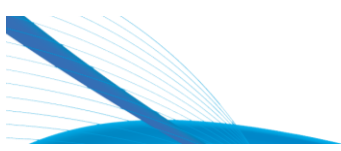
- створення і представлення на ринок освітніх послуг авторських програм, підручників, навчально-методичних посібників, педагогічних програмних засобів, методичних порад, вісників, анотованих каталогів, інших освітніх ресурсів;

- формування і цілеспрямоване використання професійного управлінського, педагогічного портфоліо, інформаційного банку, електронної бази даних педагогічного досвіду, висвітлення сучасних практичних надбань освітян у фахових виданнях. Зокрема, у науково-методичному журналі «Нова педагогічна думка» наявна рубрика «Зустрічі з педагогами-новаторами»;

- участь педагогів-новаторів як членів журі у відповідних виставкових, ярмаркових заходах, методичних фестивалях, а також у педагогічних конкурсах, турнірах, інших фахових змаганнях.

В умовах викликів, що постають перед сучасною українською освітою, популяризацію кращих педагогічних та управлінських практик переорієнтовуємо на:

- застосування в науково-методичній роботі інформаційно-комунікаційних технологій, розвиток віртуальних професійних спільнот, використання нових форматів науково-методичної підтримки, як-от: тематичний педагогічний проєкт, інтернет-форум, методична онлайн-студія, зустріч з педагогами –

випускниками програм міжнародного освітнього обміну, інтернет-клуб директорів закладів ЗСО «Нащадки спадщини В. О. Сухомлинського»;

– налагодження оптимальної мережевої взаємодії на основі інформаційних можливостей освітніх вебсайтів, блогів, соціальних мереж, інших електронних ресурсів як низьковитратного й ефективного інструменту дисемінаційної діяльності.

На наш погляд, саме ці орієнтири є ключовими в діяльності сучасних педагогів – справжніх інноваторів, які усвідомлюють нову візію шкільної освіти України. Формула її втілення, за словами Лілії Гриневич, – побудова нової української школи, яка буде безпечною і дружньою до дитини та даватиме якісну освіту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Люшин М. О., Люшина В. М. Траєкторія успіху початкової школи: авторські практики освітян-новаторів. *Нова українська школа: від теорії до практики* : зб. статей І Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Чернівці, 28 жовт. 2022 р.) / редкол.: Бирка М. Ф., Білянін Г. І., Богачик Т. С. та ін. Чернівці, 2022. С. 43–53.

2. Люшин М. О. Регіональна школа новаторства як форма дисемінації педагогічного досвіду. *Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe* (East European Scientific Journal). 2016. № 11. Cz. 2. S. 97–100 (Warszawa, Polska).

3. Малафіїк І. В. Дидактика новітньої школи : навч. посіб. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2014. 632 с.

4. Педагогічні здобутки освітян Рівненщини: анотований каталог ХІХ Обласного конкурсу-ярмарку педагогічної творчості / відпов. за вип. О. М. Лютко; уклад. М. О. Люшин. Рівне : РОІППО, 2022. 46 с.

САМОРОЗВИТОК ЯК ОБОВ'ЯЗКОВИЙ СКЛАДНИК ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

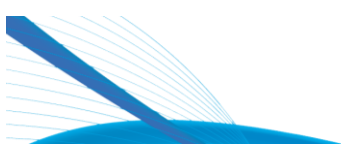
Надія МЕЛЬНИК,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри педагогіки й освітніх інновацій,

Рівненський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

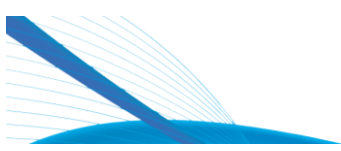
В Україні триває реформування освітньої галузі, основною дійовою особою якої є вчитель. Змінюється освітні парадигми, орієнтири освіти — змінюється й сам вчитель, мета й завдання його діяльності. Сутнісною ознакою змін є спрямованість на нову якість освіти як головний аргумент людського розвитку, який задовольняє не лише прагнення людини до самовдосконалення, саморозвитку та самореалізації, а й потреби суспільства щодо освічених і висококультурних громадян. Прагнення до саморозвитку в професії, необхідність самостійно здобувати нові знання в процесі професійної діяльності,

розвиток власного творчого потенціалу, прагнення до самовдосконалення та самореалізації стає особливо актуальним в умовах сучасної освітньої реформи, коли педагогічні працівники стають носіями і трансляторами загальнолюдських цінностей.

Прийнято Концептуальні засади реформування середньої освіти «Нова українська школа», закони України «Про освіту» та «Про повну загальну середню освіту», нові освітні і професійні стандарти, спрямовані на побудову Нової української школи, яка потребує творчого вчителя-майстра, професіонала, готового до безперервного професійного розвитку та саморозвитку, вирішувати складні завдання в процесі суспільних реформ. Орієнтиром для педагогічних працівників у ході планування власного професійного розвитку стають професійні стандарти, реалізація яких потребує пошуку шляхів, форм і методів організації професійного саморозвитку, усвідомлення того, що процес професійного становлення, розвитку та саморозвитку набуває ознак безперервності.

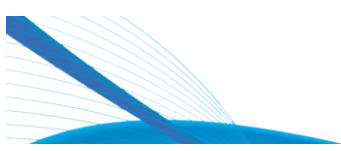
Питання професійного саморозвитку вчителя були предметом вивчення І. Зязюна, Л. Суценко, І. Шаповалою, Т. Лесіною, В. Серікова, Е. Коваленко та інших науковців. Психологічні та педагогічні аспекти саморозвитку особистості висвітлювали такі вчені, як: І. Бех, С. Кузікова, С. Максименко, Ю. Белікова, О. Гандабура, В. Лозовецька, С. Кубрак, О. Лавріненко, В. Семиченко. Про потребу формування готовності вчителя до професійного саморозвитку як важливого чинника його професіоналізму наголошено в дослідженнях М. Бортко, Г. Бистрюкової, О. Пехоти, Т. Тихонової, П. Харченко, Р. Цокур та інших. А. Бистрюкова термін «професійний саморозвиток» тлумачить як «цілеспрямовану, багатоаспектну самозміну, інтеграційний творчий процес і стан людини, заснований на взаємодії внутрішньо значущих та активно-творчо сприйнятних зовнішніх чинниках, якісним показником якого є суб'єктність» [1]. Аналіз вищезазначених досліджень свідчить, що професійний саморозвиток – це процес формування особистості, яка орієнтована на найвищі професійні досягнення. Ми розглядаємо безперервний професійний саморозвиток педагога як внутрішню здатність до формування в собі нових якостей, необхідних для ефективного функціонування в умовах Нової української школи, як відкритої, саморегульованої цілісної системи, як безперервний процес, спрямований на повну самореалізацію себе як особистості в професійній сфері, набуття загальних та професійних компетентностей для реалізації основних трудових функцій. Компетентність професійного саморозвитку вчителя розглядається нами як інтегрована здатність особистості, що поєднує знання стосовно професійного саморозвитку, уміння, навички, досвід професійного саморозвитку, ціннісні орієнтації на професійний саморозвиток, позитивне ставлення до саморозвитку для реалізації в професійній діяльності. Отже, безперервний професійний саморозвиток – це складова професіоналізму, спрямована на перетворення особистості учителя, на набуття вмінь постійно працювати над собою, систематично вчитися, опановувати нові технології, миттєво змінюватися, щоб відповідати вимогам суспільства, набувати нових соціально-професійних ролей в освітньому процесі.

Підґрунтям саморозвитку педагогів є потреби в нових досягненнях, прагнення до успіху, до вдосконалення, активна життєва позиція, позитивне мислення, віра у свої професійні можливості, розуміння та реалізація змін, що систематично відбуваються в умовах реформи Нової української школи. Згідно з професійним стандартом учителя, серед обов'язкових компетентностей виокремлюється здатність до професійного та особистісного саморозвитку впродовж життя, що стає базою для професійного зростання на різних етапах його професійно-особистісного життя [5]. Учитель НУШ повинен вміти теоретично й практично проаналізувати свої професійні можливості й сформувані індивідуальну програму професійного розвитку, невід'ємною складовою якої є професійний саморозвиток. Створення програми власного професійного розвитку та саморозвитку є реалізацією переходу від усвідомленої потреби до реальної діяльності, що призводить до самовдосконалення вчителя і передбачає формулювання нових цілей, визначення способів, засобів і методів, необхідних для ефективного виконання трудових функцій, окреслених у професійних стандартах.

Важливу роль у забезпеченні процесу саморозвитку вчителів, формуванні їхньої готовності до безперервного професійного саморозвитку мають відігравати заклади післядипломної педагогічної освіти як складові освіти впродовж життя, центри професійного розвитку педагогічних працівників, професійні педагогічні спільноти у територіальних громадах і закладах освіти. Серед основних напрямів професійного саморозвитку вчителя в умовах модернізаційних змін: знання нормативно-правових документів у галузі освіти; удосконалення знань, умінь і практичних навичок у частині роботи з учнями з особливими освітніми потребами для організації педагогічної підтримки в умовах інклюзивного навчання; надання психологічної підтримки учасникам освітнього процесу; застосування різних видів навчальної діяльності в освітньому процесі; розвиток власного інтелектуального й загальнокультурного потенціалу для поповнення власного ресурсу, адже специфіка педагогічної діяльності – навчати, виховувати і задовольняти потреби здобувачів освіти; реалізація сучасних підходів до навчання, виховання та розвитку; організація освітньої діяльності та викладання предметів/інтегрованих курсів в умовах реалізації нової моделі компетентнісного навчання; застосування сучасних технологій та методик, методів та прийомів компетентнісного навчання, в тому числі ефективного використання інформаційно-цифрових технологій; здійснення оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти в умовах нових освітніх стандартів та інші.

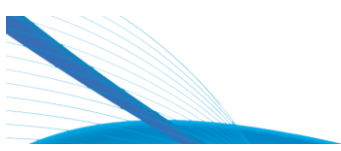
На важливості саме безперервного прагнення педагога до саморозвитку як основи ефективності педагогічної діяльності наголошує З. Крижановська [3]. Безперервність саморозвитку зумовлена новою освітньою парадигмою, сутнісними ознаками якої є орієнтація не на предмет, а на розвиток дитини засобами предмета; індивідуалізація навчання; суб'єктивізація знань; суб'єкт-суб'єктна взаємодія учасників освітнього процесу; діалоговий характер навчання; урахування ціннісного та етичного виміру знань; академічна свобода, що включає свободу викладання, свободу від втручання в педагогічну, науково-

педагогічну та наукову діяльність, вільний вибір форм, методів і засобів навчання. Сучасний вчитель повинен розуміти сутність, мету і завдання Концепції Нової української школи, нові освітні стандарти та ціннісні орієнтири освіти, набути загальних та професійних компетентностей, що забезпечить успішність професійної діяльності.

Важливим є процес забезпечення підтримки професійного розвитку та саморозвитку педагогічних працівників, що потребує сучасного науково-методичного супроводу, нових підходів до організації діяльності професійних спільнот, планування та визначення траєкторії професійного розвитку та саморозвитку вчителя, самооцінювання власної професійної діяльності, організації наставництва і консультування, а також супервізії як інструменту професійної підтримки та професійного саморозвитку. Саме моделювання стратегії, планування та визначення траєкторії професійного розвитку та саморозвитку дозволить кожному педагогу окреслити мету і результати своєї роботи, визначити шляхи їх досягнення; успішно поєднувати виконання норм законодавства та свого реального професійного й особистісного розвитку; перетворювати освітні інновації в механізми для щоденної продуктивної роботи; перевіряти свої сили, ділитися досвідом, ідеями та напрацюваннями; виявляти слабкі сторони та швидко вносити корективи [4]. Безперервний професійний саморозвиток мотивуватиме педагогів бути активними учасниками інноваційних форм навчання дорослих (освітні форуми, педагогічні студії, конкурси-ярмарки педагогічної творчості, майстер-класи, тренінги, зустрічі з авторами міжнародних освітніх програм, презентації інноваційних моделей педагогічних систем, авторські майстерні), що дозволить генерувати нові ідеї, сприятиме поширенню і впровадженню новаторських ідей і творчих знахідок у практику діяльності закладів освіти.

Реалізація означених напрямів професійного саморозвитку педагогів потребує створення відповідних організаційно-педагогічних умов, серед яких: формування мотивації безперервного професійного саморозвитку в освітньому середовищі закладу освіти шляхом налагодження суб'єкт-суб'єктної взаємодії між всіма учасниками освітнього процесу; залучення до активної участі у методичній роботі, засіданнях професійних спільнот як на рівні територіальної громади, так і на рівні закладу освіти, проектуванні ситуацій, які актуалізуватимуть їхню потребу у професійному саморозвитку; системне впровадження в закладах післядипломної педагогічної освіти спецкурсів стосовно безперервного професійного саморозвитку, проведення науково-методичних заходів для ознайомлення вчителів із прогресивним досвідом, самостійного набуття вмінь, необхідних для професійного саморозвитку; створення в педагогічних колективах сприятливої соціально-психологічної атмосфери для виявлення активності особистісного й професійного розвитку педагогів; інтеграція навчальної та рефлексивної діяльності педагогічних працівників у процесі цілеспрямованого й систематичного розв'язання педагогічних завдань для вдосконалення навичок професійного саморозвитку; стимулювання до стратегічного та поточного планування індивідуальної траєкторії професійного розвитку та саморозвитку як інструмента реалізації

професійних стандартів, з'ясування відповідності або невідповідності набутих загальних та професійних компетентностей для оцінки рівня власного професійного саморозвитку в умовах реалізації завдань Нової української школи тощо. Ефективне вирішення цих питань сприятиме реалізації державної освітньої політики України, інтеграції в європейський освітній простір, забезпечить конкурентоздатність українських педагогів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

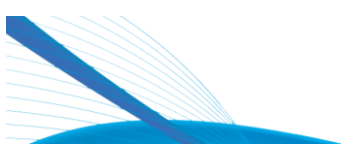
1. Бистрюкова А. Н. Формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкових класів засобами проєктивної технології. Ялта, 2009. 20 с.
2. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» від 14.12.2016 № 988-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/249613934> (дата звернення: 09.05.2023).
3. Крижановська З. Ю. Самореалізація людини як запорука її саморозвитку. *Соціальна психологія*. 2009. № 3 (35). С. 95–100.
4. Немченко В. Сім ідей для проєктування траєкторії професійного розвитку педагогів. *Навчальний рік 2021–2022: нові можливості для навчання*: матеріали Всеукраїнської інтернет-конференції. 2021. URL: <https://naurok.com.ua/conference/school-year-start/study> (дата звернення: 10.05.2023).
5. Професійний стандарт «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», затверджений наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України 23.12.2020 № 2736-20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text> (дата звернення: 10.05.2023).

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ

Олена ПОМЕТУН,

*доктор педагогічних наук, професор,
головний спеціаліст відділу суспільствознавчої освіти
Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ*

Сьогодні цілком очевидним є те, що вузькопредметна структура змісту шкільної освіти обумовлює фрагментарність гуманітарних та природничих знань учнів і не сприяє формуванню у свідомості дітей цілісної картини світу. Багатопредметність у шкільній освіті веде до перевантаження учнів, наявності неефективних «мікро» предметів (0,5–1 година на тиждень), поступового зниження інтересу учнів до навчання і не забезпечує достатньою мірою набуття ними таких якостей, що мотивують до різних видів діяльності в школі і протягом

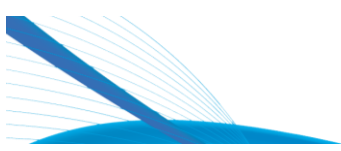

життя. Вона не забезпечує і досягнення результатів освіти, закладених у чинних Державних стандартах початкової і базової середньої освіти [1, 2], що ґрунтуються на засадах компетентнісного підходу, а отже передбачають формування в учнів ключових (міжпредметних) компетентностей, під якими розуміється здатність учня застосувати до певного кола проблем знання, уміння, навички, способи діяльності та ставлення, які належать до різних навчальних предметів і предметних галузей.

Зважаючи на викладене вище, зауважимо, що шлях реформування сучасної освіти – це передусім подолання ізольованого викладання навчальних предметів і створення принципово нових навчальних програм, орієнтованих на інтегративний підхід. До безперечних переваг інтеграції в освіті відносять можливість раціоналізувати навчальний процес та економити навчальний час, розвивати мислення, свідомість та пізнавальну діяльність учнів, ввести в систему освіти знання на міждисциплінарному рівні, систематизуючи їх та перетворюючи на фундамент професійної та соціальної діяльності людини. Отже, інтеграція є сутнісною характеристикою сучасного освітнього процесу, оскільки її застосування пов'язано з істотними особливостями концептуальних і методологічних підходів до розвитку української системи освіти сьогодні.

Із позиції системного підходу інтеграцію розглядають як взаємодію двох або більше систем (за умови їхньої цільової та функціональної однотипності) і створення нової з метою покращення їх функціонування за рахунок набуття нових якостей [3]. Зазвичай інтеграція передбачає встановлення між компонентами нової системи істотних зв'язків, які дозволяють їй зберегти позитивні властивості вихідних систем та набутти якісно нових важливих характеристик. У зв'язку з цим інтеграцію слід розглядати як власне процес об'єднання і його результат. Сучасне розуміння інтегрованого навчання за сутністю є реалізацією міжпредметної інтеграції змісту освіти. Вона може бути внутрішньогалузева та міжгалузева і вимагає вивчення програмного матеріалу з урахуванням змісту різних навчальних предметів і галузей знань. Вона передбачає синтез об'єктів, явищ і процесів реальної дійсності, що складають вміст освітнього процесу і методологію його реалізації, здійснює відчутний позитивний вплив на всі сторони навчального процесу та забезпечує учням змогу досягти планованих освітніх результатів, а отже, може розглядатися як прояв дидактичних принципів системності й науковості і як дидактична умова підвищення науковості та доступності навчання, що позитивно впливає на якість освітнього процесу.

Цей підхід в сучасній практиці навчання реалізується кількома шляхами: 1) завдяки створенню і викладанню інтегрованих курсів, що поєднують споріднені предмети; 2) на основі проведення інтегрованих уроків (такий урок проводить один вчитель чи кілька вчителів різних предметів на основі об'єднаного певними ідеями змісту); 3) завдяки виконанню учнями інтегрованих завдань міжпредметного змісту або міжпредметних навчальних проектів; 4) завдяки так званім «тематичним дням», що запроваджені у початковій школі за програмами Нової української школи.

На сьогодні найбільш узвичаєною є міжпредметна інтеграція, що здійснюється двома шляхами: 1) розробка й упровадження в педагогічну практику інтегрованих курсів, спрямованих на усунення фрагментарності одержуваної учнями інформації та практикованих ними форм і видів діяльності; 2) завдяки залученню на уроці під час вивчення конкретної теми навчального матеріалу з інших галузей, що сприяє одержанню цілісних різнобічних знань.

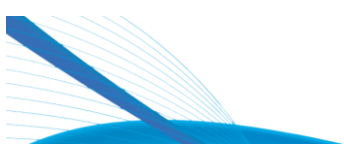
Кількарічна практика інтегрованого навчання у початковій школі, з одного боку, довела його ефективність, а з іншого, навпаки, виявила проблеми у підготовці вчителів. Минулого року розпочався перехід до Нової української школи учнів 5-го класу. Аналіз результатів введення у практику навчання нових програм і підручників для 5-го класу свідчить, що в кожній освітній галузі з'явилися інтегровані курси і відповідні підручники [4]. Водночас і минулорічні методичні рекомендації щодо навчання різних предметів у більшості випадків акцентували увагу на необхідності забезпечення інтегрованого навчання не лише за рахунок викладання інтегрованих курсів, а й за допомогою інших прийомів і методів (наприклад, міжпредметних завдань, проєктів, інтегрованих уроків тощо).

Водночас, за результатами проведених досліджень щодо думки вчителів базової ланки закладів середньої освіти стосовно застосування інтегрованого підходу у навчанні учнів, було з'ясовано, що більшість із них (майже 70 %) стикається з певними труднощами, насамперед із незнанням алгоритмів здійснення інтеграції знань. Крім того складнощі викликають:

- вибір інтегруючого чинника для конкретної теми;
- установлення виду інтеграції й інтеграційних зв'язків (контент-інтеграція, діяльнісна, ціннісна інтеграція);
- правила / принципи / алгоритми створення інтегрованого об'єкта (конспект уроку, комплект інтегрованих завдань для учнів).

Означені вище складнощі передусім пов'язані із відсутністю відповідних науково-методичних рекомендацій і посібників для учнів, браком в учителів часу для розробки інтегрованого змісту предметів та ін. Проте очевидним є і те, що вчителі потребують і системної методичної підготовки до реалізації інтегрованого навчання у процесі післядипломної освіти.

У зміст підвищення кваліфікації вчителів, на нашу думку, мають бути включені психолого-педагогічні і предметно-методичні знання про суть, види та організаційні форми інтеграції в навчанні різних предметів. Такі знання забезпечують усвідомлення значення педагогічної інтеграції, її внутрішніх відносин і зв'язків, конкретних шляхів її реалізації на уроках. Відсутність у вчителя таких знань і уявлень не дозволяє йому ані застосувати ефективно практики інших педагогів, ані творчо розробити власні підходи до організації інтегрованого навчального процесу. Формуванню науково-теоретичної готовності вчителів до застосування інтегрованого навчання має підпорядковуватись також використання інтегрованих форм (міжпредметних комплексних семінарів, інтегрованих днів, інтегрованих факультативних занять) навчання у системі післядипломної освіти. Це передбачає використання

інтерактивних методів (ситуативного моделювання, опрацювання дискусійних питань, проведення «круглих столів», «мозкових штурмів») індивідуальних і групових проектів з урахуванням особистісного досвіду вчителя в застосуванні інтегрованого навчання.

Такі компоненти у післядипломній освіті дозволять вчителю не лише ліквідувати дублювання навчального матеріалу, створити резерв робочого часу, а й нададуть змогу синтезувати знання, систематизувати й узагальнити уявлення про доцільне об'єднання змісту освіти й оптимальну організацію його засвоєння. Набуття слухачами досвіду застосування інтегрованих форм організації навчання як умова успішності підготовки вчителя до діяльності інтегрованого характеру сприятиме готовності вчителя у подальшому осмислювати, інтерпретувати, трансформувати свій особистісний досвід інтегрованого навчання.

Отже, проблема реалізації інтегрованого навчання на уроках важлива і сучасна як для теорії, так і для практики післядипломної освіти. Розуміння педагогами сутності проблеми та вміння відшукувати шляхи її вирішення є новою сходинкою підвищення рівня якості української освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Державний стандарт початкової освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.05.2023).

2. Державний стандарт базової середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886 (дата звернення: 07.05.2023).

3. Гончаренко С. У., Козловська І. М. Теоретичні основи дидактичної інтеграції у професійній середній школі. *Педагогіка і психологія*. 1997. № 2. С. 9–18

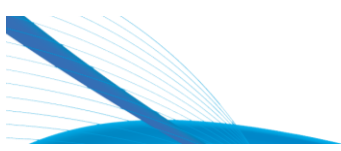
4. Пометун О., Гупан Н. Методологія створення інтегрованого курсу з історії та громадянської освіти для 5-го класу. *Проблеми сучасного підручника*. 2022. Вип. 28. С. 115–132. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psp_2022_28_13 (дата звернення: 05.05.2023).

МОТИВАЦІЯ ПЕДАГОГА ЯК УМОВА ЗРОСТАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Аліна ПРОФОРУК,

*старший викладач кафедри психології та інклюзивної освіти
Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти*

Сучасне суспільство характеризується змінами в усіх сферах життя та ставить нові виклики перед педагогами: оволодіння сучасними технологіями

навчання, кращими досягненнями педагогічного досвіду; вміння активно використовувати інформаційне середовище; раціонально сприймати інновації, системно мислити; мати творчі та наукові здібності, високу професійну компетентність. Педагог повинен бути готовим до вмотивованої професійної діяльності, здатним працювати не лише по-новому, а й бути ініціатором інноваційних процесів, володіти педагогічною майстерністю та професійною культурою.

Навчання і самовдосконалення справжнього професіонала, майстра своєї справи, триває все життя. Сучасний учитель має бути фундаментально освіченою людиною, здатною активно і творчо діяти, гнучко перебудовувати напрям і зміст своєї професійної діяльності у відповідності до вимог сьогодення, забезпечувати якість і результативність освітнього процесу, самостійно набувати необхідні для професійної діяльності компетентності. Зважаючи на це, сьогодні все більшої актуальності набуває самоосвітня діяльність педагогів.

Самоосвіта – це безперервний процес саморозвитку і самовдосконалення педагога. Вона є основною формою підвищення професійної педагогічної компетентності, яка складається з удосконалення педагогічного досвіду шляхом цілеспрямованої самоосвітньої підготовки.

Чим краще вчитель усвідомлює своє високе призначення, тим краще розуміє вимоги до власної особистості, тим активніше працює над собою, а це, як відомо, – основа професійного успіху.

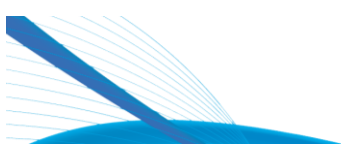
Самоосвіта вчителя розглядається як сукупність певних **складників**, зокрема:

- *самооцінка* – вміння оцінювати свої можливості;
- *самовизначення* – уміння вибирати своє місце в житті, в суспільстві, усвідомити свої інтереси;
- *самоорганізація* – уміння планувати, організовувати робоче місце та діяльність;
- *самореалізація* – реалізація особистістю своїх можливостей;
- *самокритичність* – уміння критично оцінювати переваги та недоліки власної роботи;
- *самоконтроль* – здатність контролювати свою діяльність;
- *саморозвиток* – результат самоосвіти.

Завдяки досконалій організації самоосвітньої діяльності постійно удосконалюється і професійна майстерність учителя, внаслідок чого формується його авторитет серед учнів, батьків, колег. Творчо працюючий педагог сам створює свій особистий імідж.

Методика та техніка самоосвіти безпосередньо пов'язані з рівнем сформованості в педагогів системи основних педагогічних умінь:

- вивченням необхідної літератури та передового педагогічного досвіду;
- виокремленням із літератури, що вивчається, та передового педагогічного досвіду основних актуальних положень, фактів, явищ, які покращують теоретичний та методичний рівень учителя;
- вибір із прочитаного та побаченого думок та методичних знахідок для апробації у власній педагогічній діяльності;

- систематизація та розробка науково-методичного узагальнення;
- упровадження досягнень психолого-педагогічної науки та шкільної практики у власний досвід роботи з учнями.

Основні **компоненти** самоосвітньої діяльності:

Стартовий інтелектуальний потенціал – певний обсяг знань, умінь та навичок, набутих учителем.

Знання – підґрунтя пізнавальної діяльності, зокрема за умов постійного саморозвитку вчителя рівень його інтелектуальної компетентності постійно вдосконалюється, а саме: стан науково-теоретичної підготовки; стан психолого-педагогічної підготовки; стан методичної підготовки; стан технологічної підготовки.

Мотиви формування безперервної самоосвіти. Під мотивацією розуміють сукупність внутрішніх та зовнішніх сил, які збуджують педагога до діяльності та надають їй певного сенсу. Серед мотивів найчастіше виокремлюють:

- прагнення до постійного самовдосконалення;
- прагнення до самовираження;
- прагнення самореалізації та самоствердження особистості;
- професійне зростання;
- розширення кругозору;
- підвищення рівня розвитку усіх видів компетентностей;
- наявність пізнавальної зацікавленості;
- створення позитивного іміджу серед учнів, батьків, колег;
- підвищення кваліфікаційної категорії під час атестації;
- отримання нагород;
- підвищення особистісного рейтингу на різних рівнях підпорядкування.

Навички самостійного оволодіння знаннями – навички, набуті людиною на підставі власних психофізіологічних особливостей та удосконалені у процесі життєдіяльності: читання; слухання; спостереження; експеримент.

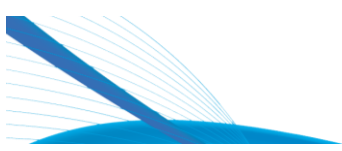
Уміння розумової діяльності: чуттєве пізнання; техніка мислення; вибір проблем та шляхів вирішення.

Уміння самоорганізації пізнавальної діяльності – це вибір джерел пізнання: вибір форм самоосвіти; планування; організація робочого місця; самоорганізація; самоаналіз; самоконтроль.

Форми самоосвітньої діяльності

Колективні. Серед колективних форм самоосвіти найбільшого поширення сьогодні набули: відкриті уроки, взаємовідвідування уроків, засідання педагогічної та методичної рад шкіл, науково-практичні семінари, тренінги, практикуми, педагогічні читання. Реалізуються колективні форми у процесі проведення: майстер-класів, тренінгів, науково-практичних семінарів, педагогічних нарад тощо.

Індивідуальні. До індивідуальних форм відносять курси підвищення кваліфікації, участь у вебінарах та онлайн-курсах, вивчення психолого-педагогічної та наукової літератури, підготовка доповідей, публікацій тощо. У сучасних умовах розвитку самоосвіти педагога найбільшою популярності

набули інноваційні форми такі: проєкт; розробка електронних уроків, посібників тощо; розробка пакета тестового матеріалу в електронних оболонках; створення особистої методичної чи предметної вебсторінки; створення електронної бібліотеки творів художньої літератури згідно з програмою тощо.

Фактори підвищення мотивації до самоосвітньої діяльності педагогів

Самомоніторинг, зокрема картки самомоніторингу – ефективний спосіб планування вчителем свого перспективного індивідуального плану роботи щодо формування професійних компетенцій, зокрема в картках можна вказувати види методичної діяльності, що адаптуються під власну методичну проблему, уподобання і нахили. Самомоніторинг також є засобом формування особистої відповідальності вчителя, мотивуючи його на адаптацію до нових вимог часу. Він дає можливість педагогу самостійно оцінювати свою діяльність, адже кожен вид вимірюється в балах, а певна сума балів відповідає конкретній категорії. Крім того, наявний розділ самоосвіти, а отже, кожен педагог самостійно планує, де і як він набере потрібну йому суму балів.

Командоутворення (team building) – спеціально розроблені заходи, що спрямовані на згуртування єдиної, сильної та ефективної команди, учасники якої спрямовані на досягнення єдиної мети, на взаємодію, взаємодоповнення один одного, підтримку, поважне ставлення й гармонійну взаємодію. Метою командоутворення є сприяння розвитку людських ресурсів, ефективне використання потенціалу кожного працівника, виявлення лідера в колективі, навчання персоналу працювати згуртованою командою на принципах взаємної довіри. Сутність командоутворення полягає у створенні необхідних умов для формування навичок ефективної роботи в команді, формуванні команди та виробленні командного духу, вмінні працювати в команді, виявленні лідерів і створенні атмосфери неформального спілкування.

Для оцінювання своєї самоосвітньої діяльності педагог може створювати чек-лісти. *Чек-ліст* – контрольний список дій, який допомагає систематизувати роботу, уникнути помилок та відстежувати процес своєї самоосвітньої діяльності, правильно виконувати будь-які завдання або дії з максимальною ефективністю; список, алгоритм або перелік із чек-боксами (квадратиками). Після виконання пункт у списку відзначається галочкою.

Самоосвіта вчителя – запорука професійної компетентності

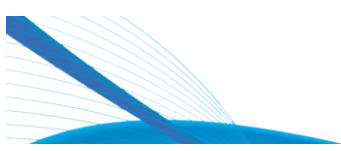
– Якщо я хочу мати те, чого ніколи не мав, то я повинен робити те, чого ніколи не робив (Т. Роббінсон).

– Non progredi est regredi – не йти вперед – означає йти назад.

– Удосконалити можна тільки самого себе (Олдос Хакслі)

– Формальна освіта допоможе вам вижити, а самоосвіта приведе до успіху (Джимі Рон).

– Довго сам учися, якщо хочеш читати інших (Г. Сковорода).

– Школа – це майстерня, де формується думка підрастаючого покоління. Необхідно міцно тримати її в руках, якщо не хочеш випустити із рук майбутнє (Анрі Барбюс).

Отже, самоосвітня діяльність педагога – це основний рушій особистісного і професійного зростання, що сприяє формуванню власного стилю у професійній діяльності.

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ДО ВИКЛАДАННЯ ПИТАНЬ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ В 5–6 КЛАСІ

Тетяна РЕМЕХ,

кандидат педагогічних наук,

старший дослідник, завідувач відділу суспільствознавчої освіти

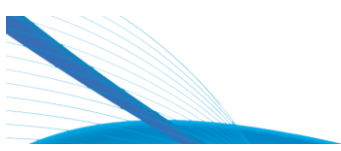
Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ

Однією з освітніх галузей Державного стандарту базової середньої освіти є громадянська та історична. Її назва та мета, галузеві базові знання, представлені змістовими лініями, загальні результати навчання, деталізовані в конкретних результатах та орієнтирах оцінювання, фіксують інтегративну природу цієї галузі.

Зауважимо, що реалізація інтегрованого підходу до громадянської освіти та історії реалізується в модельних навчальних програмах інтегрованих курсів (зокрема, для адаптаційного циклу) через: 1) змістову інтеграцію шляхом відбору й поєднання одиниць змісту (понять, сюжетів тощо); 2) процесуальну інтеграцію шляхом визначення видів навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Наголосимо, що громадянознавчий та історичний компоненти (знання, вміння) мають бути представлені у змісті та орієнтовних видах навчальної діяльності учнів (через них учні досягають програмових очікуваних результатів), при цьому інтегрований курс не може бути утвореним шляхом простого механічного поєднання структурних елементів. Зрозуміло, що реалізація інтеграції громадянської освіти та історії в освітньому процесі потребує відповідної підготовки вчителя.

Учитель має пам'ятати, що авторські колективи модельних навчальних програм з означеної освітньої галузі використали різні шляхи інтеграції громадянської освіти та історії. Це, приміром, інтеграція історичного змісту навколо громадянознавчого («Україна і світ. Вступ до історії та громадянської освіти. 5-6 класи (інтегрований курс)», авт.: Кафтан М. В., Козорог О. Г., Костюк І. А., Мудрий М. М., Селівоненко В. В.) або представлення інтегрованого змісту концентрами («Досліджуємо історію і суспільство (інтегрований курс). 5–6 класи», авт.: Васильків І. Д., Димій І. С., Шеремета Р. В.). Для нашої наукової розвідки ми взяли за основу модельну

навчальну програму «Досліджуємо історію і суспільство. 5–6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (автори Пометун О. І., Ремех Т. О., Малієнко Ю. Б., Мороз П. В.) [1].

Здійснений нами аналіз програмових положень указаної програми свідчить про те, що в ній інтегровано історію України, всесвітню історію та громадянську освіту. Для організації ефективного навчання учнів за цією програмою вчителю слід взяти до відома основні психолого-дидактичні характеристики курсу та вказані у програмі особливості освітнього процесу, що уможливають досягнення обов'язкових загальних і конкретних результатів навчання учнів.

Серед програмових положень найважливішими вважаємо такі:

1) щодо змісту курсу – він побудований на основі міжпредметної, внутрішньогалузевої і міжгалузевої інтеграції;

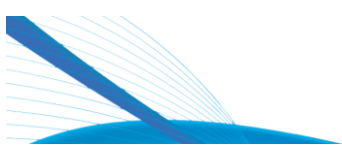
2) щодо громадянознавчого змісту – він розкривається, конкретизується на конкретному історичному матеріалі, що збагачує й урізноманітнює його, створюючи цілісну картину послідовного розвитку людини і суспільства в минулому, сьогоденні і майбутньому;

3) щодо інтеграції – вона проявляється у пропонованих програмою змісті та орієнтовних видах діяльності учнів [1].

Зазначимо, що в модельній навчальній програмі інтеграцію побудовано навколо наскрізних для громадянської освіти та історії понять і вмінь. Однак підходи до реалізації інтегрованого підходу в компонентах програми для 5 і для 6 класу різні. Урахування цих особливостей вважаємо важливим у процесі підготовки вчителя до викладання курсу, особливо його громадянознавчого складника.

Так, у 5 класі, де курс носить характер пропедевтичного, громадянознавчий та історичний складники змісту тісно переплетені, а включені у зміст програми історичні події, персонажі, громадянознавчі поняття тощо збалансовані з погляду загальної / регіональної історії і сучасного життя суспільства, полікультурності й багатоперспективності минулого та сьогодення. У зв'язку з цим учителеві слід урахувати, що громадянознавчі знання та вміння включені в зміст тем програми для 5 класу такими двома основними способами: 1) завдяки «вкрапленню» громадянознавчих понять і сюжетів у теми історичного змісту; 2) шляхом комбінування в темах історичних та громадянознавчих знань (понять) і вмінь.

У 6 класі бачимо частково відмежований від громадянознавства історичний контекст, який складає історія стародавнього світу. Автори модельної навчальної програми вважають, що вивчення учнями основних сюжетів історії стародавнього світу є важливим для формування у них основ розуміння історії людства, ціннісних орієнтацій, особистісних переконань та, у ширшому значенні – основ загальної культури. За такого підходу, на думку авторів програми, учні зможуть зрозуміти перші етапи поступу людства, усвідомити безперервність, тяглість суспільних явищ, процесів, побачити яскравість, полікультурність, багатоперспективність розвитку давніх цивілізацій, сформулювати аргументовані висновки про зв'язок минулого та сьогодення, а також (що особливо важливо у ході підготовки вчителя) поглибити

й удосконалити закладені у 5 класі наскрізні навички і компетентності через перенесення їх у більш складний історичний контекст [1].

Громадянознавчий складник у 6 класі інтегрований у зміст кожної теми: 1) шляхом розкриття зв'язків минулого і сучасності на прикладах зміни найважливіших явищ і процесів суспільного життя (становлення людських спільнот, держави, права, демократії, прав людини, інституту громадянства, органів влади тощо); 2) завдяки уведенню в програму окремого розділу «Людина у довіллі, суспільстві, державі в минулому і тепер» із переважно громадянознавчим змістом, коли історичні поняття та окремі сюжети включені («вкраплені») в нього фрагментарно.

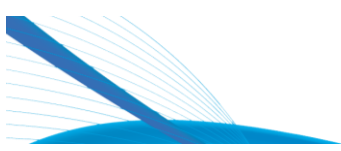
Важливою у навчанні учнів громадянської освіти на адаптаційному циклі, на нашу думку, є робота з громадянознавчими поняттями, як-от гідність, рівність, спільнота, демократія, закон, права людини тощо. Зрозуміло, що частково ці та інші громадянознавчі поняття відомі учням з початкової школи (наприклад, гідність людини, спільнота), однак у 5 та 6 класі їх слід поглибити, зв'язати з історичними процесами (приміром, демократія як влада народу та демократія в Стародавній Греції) та показати, якими є означені цими поняттями явища і процеси нині.

Однією з умов ефективного навчання учнів 5–6 класу громадянської освіти є залучення їх до активної діяльності на уроках [2], на що вказує і назва курсу – «Досліджуємо історію і суспільство». Учителю може застосовувати на уроках курсу різні види діяльності – як зазначені в модельній навчальній програмі, так і визначені в укладеній ним на основі модельної навчальній програмі. Щодо модельної навчальній програмі, то в ній запропоновано види навчальній діяльності, що передбачають мисленнєві операції учнів різних рівнів – від репродуктивного відтворення інформації до формулювання висновків і створення творчих продуктів.

Наведемо приклади видів навчальній діяльності для реалізації громадянознавчого компоненту курсу.

А. Обговорення та дискусії: проводять у загальному колі; основою є значущі відкриті / контрверсійні / спірні питання суспільного життя; передбачають висловлення учнями власних суджень щодо особистостей, вчинків людей, підбір аргументів для захисту власної позиції, участь в обговоренні, дотримання правил дискутування. Цей вид діяльності вважаємо ефективним у навчанні учнів 5–6 класу громадянської освіти, оскільки залучення до обговорення суспільно значущих питань розвиває / вдосконалює комунікативні навички учнів, навички аргументування, дає їм змогу виявити свою громадянську позицію, усвідомити відповідальність за вибір і ухвалені рішення; сформулювати / трансформувати власні ціннісно-сміслові орієнтації.

Наголосимо, що застосування цього виду діяльності учнів на уроках курсу потребує відповідної підготовки вчителя. По-перше, вчителю слід сформулювати питання для обговорення / дискусії, яке має бути віковідповідним, актуальним і невразливим для учнів, а дискусійне – ще й передбачати різні позиції. По-друге, учні мають володіти навичками обговорення в загальному колі як-от вмінням висловлюватися чітко, лаконічно й

по суті, а також технологіями обговорення дискусійних питань. Для цього вчитель має скласти й надати учням відповідні інструкції (алгоритми) дій. По-третє, учні мають бути ознайомлені з правилами обговорення й дискутування, а вчитель – контролювати їх дотримання.

Приклади з модельної навчальної програми громадянознавчих питань для обговорення і дискусій:

5 клас. *Як я розумію унікальність та неповторність кожної людини? Що таке взаємодія культур?*

6 клас. *Що означає жити в суспільстві? Яку роль відіграють правила в моєму/нашому житті? Сталий розвиток – обмеження чи ощадливість?*

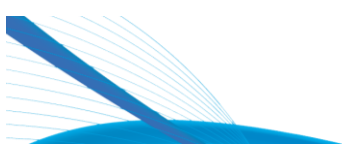
Б. Індивідуальні / групові проекти громадянознавчого змісту. Для проектної діяльності учнів у межах уроків курсу вчитель має, по-перше, сформулювати тему проекту або визначити її разом із учнями; по-друге, утворити дослідницькі групи (за умови колективного виконання); по-третє, підібрати відповідну уроку / розділу тему громадянознавчого змісту, добрати джерела інформації та надати їх учням; спланувати та повідомити учням строк та етапи реалізації проекту, які зі свого боку включають: планування власної діяльності на певний проміжок часу; планування співпраці з іншими у проекті; дослідницьку діяльність; співпрацю з реалізації проекту та досягнення результатів; презентацію результатів проекту.

Приклади з модельної навчальної програми громадянознавчих проектних тем:

5 клас. *Об'єкти громадського простору мого села/селища/міста вчора, сьогодні, завтра. Культурне розмаїття мого краю.*

6 клас. *Органи державної влади та місцевого самоврядування мого села/селища/міста. Школа – простір демократії. Як і де можна відстояти права дитини. Проблеми нашої громади (дослідження медіа джерел, веб ресурсів). Громадські ініціативи: як громадяни впливають на владу.*

В. Творчі роботи: створення нових навчальних продуктів, де учні поєднують набуті знання і вміння з особистісними поглядами на минуле й сьогодення (сценарії віртуальних екскурсій; усні / письмові твори-роздуми (есеї), малюнки, макети, фото колажі, рольові, імітаційні ігри тощо). Якщо вчитель пропонує учням виконати творче завдання, то він має взяти до уваги таке: її зміст і формат мають відповідати темі уроку / розділу; робота має бути посиленою для учнів; вид роботи та порядок її виконання мають бути їм знайомі (або слід надати зразок такої роботи, наприклад, учні мусять знати, що таке фото колаж / макет і як його створити); слід поінформувати учнів про процедуру і критерії оцінювання такого завдання (наприклад, це може бути презентація у класі з подальшим взаємооцінюванням за заздалегідь визначеними критеріями). Також важливо, на нашу думку, дібрати й надати учням необхідні джерела (за потреби) та спланувати форму виконання творчого завдання (індивідуально / в парі / в групі). Якщо йдеться про рольову чи імітаційну гру, вчителю слід заздалегідь підготувати її сценарій, розподілити ролі між учнями та продумати завдання / запитання для учнів, які спостерігатимуть за ходом гри. Також

важливо пам'ятати, що творчі завдання потребують часу як для виконання, так і для презентації, тому слід це запланувати.

Приклади з модельної навчальної програми громадянознавчих тем творчих робіт:

5 клас. *Інтерв'ювання батьків/представників родини: до яких спільнот належать представники нашої родини? Що притаманно цим спільнотам? Як це відображається в житті нашої родини?. Добір/створення відеоматеріалів, усних свідчень, музейних експозицій за темою «Українці у світі». Презентації, макети, рисунки про пам'ятки полікультурності в Україні.*

6 клас. *Гра «Як облаштувати суспільне життя на безлюдному острові». Усний виступ/написання творів-роздумів «Як я можу бути корисним спільноті/громаді». Створення плакатів і буклетів історій/фентезі/аніме/казок із тем сталого розвитку.*

Насамкінець зазначимо, що у процесі використання цих та інших видів діяльності на уроках курсу, що передбачають активну залученість учнів, важливим буде зворотний зв'язок, який має надати вчитель, та рефлексивна бесіда з учнями, яку він має організувати у підсумковій частині уроку або після презентації результатів їхньої роботи. Тож учитель має ретельно продумати, про що говорити з учнями та які запитання їм ставити. Також важливо організувати й провести формувальне оцінювання, застосувавши ті чи інші форми само- та взаємооцінювання учнів. Це також потребує ретельної підготовки вчителя (визначення процедур, форм, критеріїв), особливо, якщо йдеться про непросте, з точки зору критеріїв оцінювання, громадянознавчих умінь учнів та висловлення їхніх ставлень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Модельна навчальна програма «Досліджуємо історію і суспільство. 5–6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти / Пометун О. І., Ремех Т. О., Малієнко Ю. Б., Мороз П. В. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Hromad.ta.istor.osv.hal/Doslidzhuyemo.istoriyu.susp.5-6-kl.intehr.kurs.Pometun.ta.in.14.07.pdf> (дата звернення: 10.05.2023).

2. Ремех Т. Активне навчання учнів як умова реалізації інтегрованого змісту курсу «Досліджуємо історію і суспільство». *Управління якістю освіти в умовах реалізації формули НУШ* : збірник мат. наук.-практ. конф. Луцьк : ВІППО, 2022. С. 93–95. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/732760/> (дата звернення 10.05.2023).

ФОРМУВАННЯ РЕФЛЕКСИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ – БАЗОВИЙ КОМПОНЕНТ РОЗВИТКУ САМОЕФЕКТИВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Олена САЄНКО,

старший викладач кафедри загальної та спеціальної освіти

КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти»

Дніпропетровської обласної ради», м. Дніпро

До особистості вчителя в суспільстві завжди були особливі вимоги. Учитель повинен був бути взірцем (у широкому розумінні цього слова) не тільки для учнів, але й для батьківської громадськості та оточуючих. В той же час учитель – це сумлінний виконавець всіх вказівок і наказів керівників.

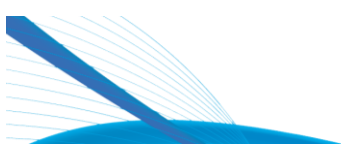
Сьогодні кардинально змінилися орієнтири освіти, а вчитель став основною дійовою особою в її реформуванні. Змінюються орієнтири освіти – змінюється мета й завдання освітянської діяльності вчителя.

Педагог сучасності – це освічена, самоефективна, зацікавлена в удосконаленні своїх знань, педагогічної майстерності особистість. Спонуканням до досягнення відповідності висунутим вимогам є як зовнішні стимули (нормативно-правові акти, запити громадськості, суспільства), так і внутрішні мотиви (бути конкурентоздатним вчителем, самоефективною особистістю).

Оновлення української освіти, яке набирає обертів із початком упровадження Концепції Нової української школи, висуває нові вимоги до особистості вчителя сучасності, адже Концепцією передбачається залучення до закладів освіти кращих умотивованих учителів, здатних до особистого і професійного зростання [1]. У зв'язку з цим учитель стає партнером для учня у формуванні ключових компетентностей, а завдання формування компетентностей стосується не тільки учнів, випускників, але й педагогів.

Сучасні вимоги до рівня професійності вчителя не обмежуються тільки кваліфікованою теоретичною підготовкою, а й готовністю вирішувати неординарні завдання. У Професійному стандарті вчителя закладу загальної середньої освіти [4] конкретно визначено як трудові функції, так і професійно-педагогічні компетентності педагогів, а також вимоги до вчителя кожної кваліфікаційної категорії. Серед усіх компетенцій, визначених Стандартом (мовно-комунікативна, предметно-методична, інформаційно-цифрова, психологічна, емоційно-етична, педагогічного партнерства, інклюзивна, здоров'язбережувальна, проєктувальна, прогностична, організаційна, оцінювально-аналітична, інноваційна, здатність до навчання протягом життя, рефлексивна), особливої уваги заслуговує здатність до навчання впродовж життя та рефлексивна.

Особистості сьогодення – це самоефективні люди, творці власного життя, які хочуть бути щасливими, успішними і досягати цілей. Вони здатні усвідомлювати власні здібності та використовувати їх оптимальним чином. Засновник теорії соціального навчання Альберт Бандура наголошував, що навіть при наявності «скромних» здібностей, їхнє майстерне використання дозволяє

людині досягати високих результатів. Самоефективність виступає індикатором розвитку людини, переконанням людини щодо її здатності управляти подіями, які впливають на її життя [7].

Професійний саморозвиток вчителя – це передусім визначення для себе стратегічної мети, яка спрямовує особистість сучасного вчителя до розвитку і становлення його як самоефективної особистості.

Чому важливо підвищувати рівень та розвивати самоефективність?

Підвищення рівня самоефективності сприяє:

- позбавленню від специфічних й ірраціональних страхів і фобій,
- сприяє стабілізації і зміцненню психофізичного потенціалу особистості,
- зміни стилю життя,
- формуванню позитивної життєвої установки в цілому.

Як підвищувати власний рівень ефективності?

А. Бандура у зв'язку з цим зауважував, що віра людей у свою ефективність походить із чотирьох основних джерел – способів впливу:

- 1) найкращий спосіб увірувати у власну ефективність – досягти високих результатів у чому-небудь;
- 2) соціальне моделювання – моделі служать джерелами знань і мотивації;
- 3) соціальне спонукання – реалістичні стимули ефективності можуть спонукати людей докладати більше зусиль, що збільшує їхні шанси на успіх;
- 4) зниження гострих фізіологічних реакцій або зміна способів інтерпретації своїх фізіологічних станів.

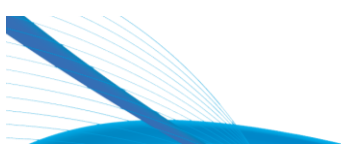
Педагогічна самоефективність – це інтеграція впевненості вчителя у власній професійній компетентності, здатності продуктивно здійснювати педагогічну діяльність, успішно досягаючи поставлених цілей освітнього процесу. Педагогічна самоефективність є особистісною характеристикою. Рефлексивна компетентність дозволяє педагогу оцінити власну освітню ефективність, визначити подальшу професійну діяльність: готовність до інновацій, підвищення педагогічної майстерності, проектування індивідуальної професійної освітньої траєкторії.

Педагогічна самоефективність вчителя пов'язана із розвитком професійних компетентностей, що сприяють самонавчанню та формуванню потреби вчитись упродовж життя, бути кращим, успішним, більш досконалим в різних аспектах життєдіяльності. Вона є підґрунтям мотивації досягнення і передумовою професійної майстерності вчителя.

Одна із необхідних умов професійного зростання – це переоцінка своїх здобутків та невдач у навчанні та професійній діяльності. Як правило, здійснюється вона у процесі саморефлексії, що є одним з етапів професійного саморозвитку.

У сучасних дослідженнях процесу професійного становлення та зростання особистості розглядаються передумови розвитку її як професіонала та досягнення вершин у своїй справі та рефлексії в процесі виконання діяльності.

Рефлексія (*від лат. Reflexio – повертаюся назад*) – метод самоаналізу знань і вчинків, їх значень та меж [5], тобто міркування, сповнене сумнівів та суперечностей. По-іншому, рефлексія – це здатність направляти розумовий

процес на власну свідомість, поведінку, накопичені знання, вчинені і майбутні дії, тобто рефлексія є здатністю людини заглянути в себе.

Форми рефлексії: ситуативна – реакція на те, що відбувається прямо зараз; ретроспективна – аналіз минулого; перспективна – мрії, плани, цілі, кроки тощо.

Рефлексія як інструмент пізнання застосовна в різних сферах:

1. Інтелектуальна рефлексія означає роздум про свої думки, когнітивні процеси.

2. Комунікативна рефлексія Дозволяє проаналізувати спілкування, ставлення до співрозмовника.

3. Особистісна рефлексія Направлена на усвідомлення своїх індивідуальних особливостей, уявлень про себе.

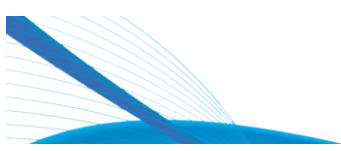
Одна із найважливіших задач, яка вирішується за допомогою рефлексії, – це пошук виходу із складних ситуацій. Саме завдяки рефлексії людина займає позицію спостерігача, ніби підводиться над проблемною ситуацією і над тими способами, за допомогою яких вона намагалася вирішити проблему: взаємодіючи з дитиною в ході педагогічної рефлексії педагог дивиться на те, що відбувається з боку колег-педагогів та учнів, розглядає власну діяльність із точки зору певної педагогічної ситуації і технологій, а також ідентифікує себе із вмістом педагогічної взаємодії. Мета процесу педагогічного впливу є досягнення розвитку. Цей процес є насамперед внутрішнім і справедливо оцінювати його може лише суб'єкт такого впливу. Оцінювання здійснюється за допомогою рефлексії.

Рефлексивні компоненти – це основні компоненти, які включає педагогічна рефлексія, а саме: рефлексію діяльності учнів педагогом; рефлексію педагогом власної педагогічної роботи; рефлексію педагогічної взаємодії педагогом; рефлексію учнями власної діяльності; рефлексію діяльності педагога учнями; рефлексію учнями взаємодії з педагогом. Функції рефлексії: діагностична, проєктувальна, організаторська, комунікативна, смислотворча, мотиваційна, корекційна.

У процесі саморефлексії учителю бажано поставити собі запитання: «Що я застосував, аби досягти запланованого?»; «Що мені вдалося?»; «Над чим потрібно ще попрацювати?»; «З якими джерелами ознайомитися, аби дізнатися більше про те, що я знаю, чи дізнатися про те, чого ще не знаю?»; «Які прийоми / підходи застосувати для оптимізації / вдосконалення своєї діяльності?»; «Що найбільше мені вдається у процесі спілкування з колегами, керівництвом, батьківською громадськістю?» та ін.

Роздуми допоможуть розвинути свої навички і оцінити їх ефективність, а не просто продовжувати робити те, що ви завжди робили. Передусім задавати позитивні питання про те, що робите і навіщо це робите, і лише потім вирішувати, чи існує кращий або більш ефективний спосіб зробити це в майбутньому, тобто завдяки самооцінці власної діяльності визначити рівень самореалізації.

У структуруванні таких питань і знайдених відповідей учителю може допомогти «Щоденник рефлексії», який дасть змогу у повному обсязі реалізувати зазначені функції рефлексії. Такий підхід стане в нагоді при

формуванні рефлексивної компетентності педагога, яка є основою для удосконалення перерахованих професійних компетентностей, а як наслідок – професійної майстерності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Концепція «Нова українська школа». 2016. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkolacompressed.pdf>.
2. Кутішенко В. П., Ставицька С. О. Рефлексія як метаздатність до вибудовування цілісності життя та успішності спілкування майбутніх фахівців. *Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. Київ, 2019. Т. 6. Вип. 15. С. 87–98.
3. Легін В. Б. Формування рефлексивних умінь молодших школярів у навчальній діяльності : дис. ... канд. пед. наук. Тернопіль : Тернопільський НПУ імені Володимира Гнатюка, 2016.
4. Про затвердження професійного стандарту : наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020 № 2736. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text> (дата звернення: 09.05.2023).
5. Українська Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>(дата звернення: 10.05.2023).
6. Яворська-Ветрова І. В. До проблеми дослідження рефлексії як механізму становлення особистісної ефективності. *Духовність у становленні та розвитку особистості: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (Івано-Франківськ, 9–11 жовтня 2014 р.)*. Івано-Франківськ, 2014. С. 768–775.
7. Albert Bandura. *Social Learning Theory*. Englewood Cliffs : Prentice Hall, 1977. 247 s.

ПРОФЕСІЙНИЙ САМОРОЗВИТОК УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Лілія ТИЩЕНКО,

*старший викладач кафедри психології та інклюзивної освіти
Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти*

Для впровадження Концепції Нової української школи (далі – НУШ) потрібен новий вчитель – агент змін сучасного освітнього середовища. Педагог є одним із визначальних суб'єктів педагогічної діяльності, від якого залежить не лише наскільки правильно й ефективно буде організовано освітній процес, але й майбутнє суспільство, що вчитель моделює в стінах школи.

Умотивований учитель, котрий має свободу творчості й розвивається професійно – вагомий ключовий компонент формули нової школи [2]. Професійний розвиток педагога – це запорука успіху реформи української школи. Але й усвідомлення вчителем своєї важливої ролі у реформуванні освіти, необхідність створення нової школи також спонукає його до підвищення фахового та особистісного рівня. Це – взаємозалежні процеси.

Про важливість професійного розвитку свідчить той факт, що більшість зарубіжних підприємств постійно виділяють 10 % від прибутку для підвищення фахового рівня своїх працівників. Така ж тенденція є і у вітчизняних фірмах.

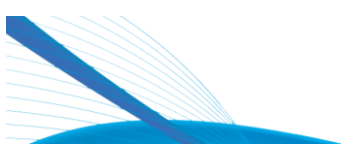
Для впровадження освітньої реформи, що спрямована на професійне зростання педагогів для побудови нової школи в Україні, було виділено значні кошти, адже новій школі потрібен не лише фахівець, а передусім творчий, відповідальний учитель, організатор сучасного освітнього процесу, який постійно працює над собою, володіє методикою педагогічної взаємодії [2]. Така методика покладена в основу курсів підвищення кваліфікації вчителів початкових класів НУШ, організованих Рівненським ОШПО та проведених у формі тренінгів із використанням особистісно орієнтованого, діяльнісного та компетентнісного підходів.

На тренінгах використовувалися найбільш продуктивні способами та засобами стимулювання саморозвитку педагогів, прояву власної думки, творчої активності, зокрема: групові дискусії, аналіз соціально-професійних ситуацій, інноваційні технології, активні та пошукові методи – мозковий штурм, генерування ідей, робота в малих групах, різні види ділових та рольових ігор, рефлексія тощо. Ми, тренери, спостерігали, як у міру засвоєння нових знань, усвідомлення суті реформи нової української школи у педагогів розкривався внутрішній потенціал, відбувалося переосмислення особистісних та професійних цінностей, зростало бажання розвиватися та вдосконалювати власні уміння, зміцнювалася впевненість у собі та віра у свою фахову перспективу.

Реформа освіти ставить певні вимоги перед сучасним педагогом, а саме: переосмислення своєї ролі для розвитку дитини; реалізація мети освіти на основі дитиноорієнтованої педагогіки; уміння співпрацювати з батьками, колегами, учнями на засадах педагогіки партнерства; створення безпечного та комфортного освітнього середовища на основі демократичного стилю педагогічного спілкування; наданні академічної свободи та, водночас, відповідальності під час організації освітнього процесу тощо. Коротко зупинимось на цих напрямках.

У Концепції НУШ акцентовано увагу на новому баченні ролі сучасного вчителя – «не як єдиного наставника та джерело знань, а як коуча, фасилітатора, тьютора в індивідуальній освітній траєкторії дитини».

Функції педагога нової школи багатогранні – організатор, експерт, помічник, дослідник, наставник, друг, співрозмовник – це особистість, яка вміє мотивувати та захопити дитину, вести до мети, цінувати її особисті зусилля; створювати умови для навчання, забезпечувати психологічний комфорт тощо. Розуміння значущості вищезазначених ролей спонукало учителів розмірковувати над тим, що впровадження Концепції НУШ вимагає не просто

підвищення свого професійного рівня, а формування педагогічного світогляду, творчості, активності, рефлексії, волі. Тобто, йдеться, як зазначають І. Аносова та Т. Станішевська, про «інтегральні характеристики особистості педагога: спрямованість, компетентність, емоційна й поведінкова гнучкість» [1]. Отже, сучасний педагог – це усвідомлений практик, креативний та відповідальний лідер, який організовує й координує освітній процес та налагоджує співпрацю з учнями, відповідно до їхніх потреб та інтересів.

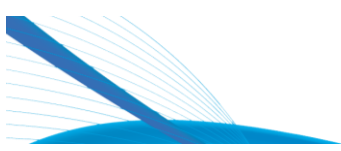
У новій українській школі дитина стає центром шкільного життя. Принцип дитиноцентризму розкривається у можливості максимально враховувати права дитини, її здібності, особливості та уподобання; збереженні цінностей дитинства; визнанні унікальності та обдарованості кожного; гуманізації навчання; створенні психологічно комфортного навчально-предметного середовища.

Реалізації мети початкової освіти на основі дитино орієнтованої педагогіки можлива за умови, якщо вчитель понад усе ставить інтереси дитини; бере до уваги її емоційний стан, почуття; враховує природні задатки та особливості розвитку; сприяє вияву творчості, розвитку мислення; забезпечує особистісно орієнтований підхід в освітньому процесі. А це потребує від сучасного вчителя оволодіти мистецтвом емпатії, чуйності, гуманності; розуміння і сприйняття кожного дитини; цінувати її як особистість.

Серед особистісно професійних компетентностей учителя варто виокремити такі: педагогічний такт, уважність, щирість; вміння виявляти почуття та душевні переживання; володіти словом, як інструментом, яке має глибокий сенс та здатне знайти шлях до серця дитини; демонструвати дотепність, добрий гумор, зрозумілим дітям; ораторські та артистичності здібності; витримка, самокритичність, справжня любов до дітей.

Ще одне важливе завдання сучасного педагога для реалізації освітньої реформи – вміння працювати на засадах педагогічного співробітництва. Як зазначено в Концепції Нової української школи, учитель повинен будувати відносини з учнями, батьками, колегами на основі педагогіки партнерства з дотриманням принципів: поваги до особистості; доброзичливості та позитивного ставлення; довіри у відносинах; діалогу, взаємодії, взаємоповаги. У цій системі першочерговим є формування рівноправних особистісних відносин усіх учасників освітнього процесу, взаємної підтримки та співробітництва, відповідального ставлення до обов'язків, що є необхідним, передусім, для розвитку та становлення дитини. Від вміння учителя співпрацювати з батьками, колегами, учнями залежить чи знайдуть ідеї нової української школи своє втілення, чи відбудеться реформа освіти, чи запрацюють нові підходи. Маємо визнати, що педагоги не тільки розуміють всю повноту відповідальності, але й усвідомлюють, що лише за умови системного підвищення своєї педагогічної майстерності, ці зміни зможуть втілитися у життя.

Під час тренінгових занять було означено ще одну важливу проблему організації освітнього процесу – володіння вчителем різними стилями педагогічного спілкування та вмиле застосування відповідних вимог у конкретній ситуації. Педагоги переконані, що найвищий освітній результат досягається там,

де запроваджується демократичний стиль спілкування вчителя з учнями. Завдяки демократичному стилю створюються умови для різнобічного і повноцінного розвитку особистості. Діти привчаються до пошуків, досліджень, творчості, оригінальних рішень, не боячись помилитись, оскільки розраховують на взаєморозуміння з боку вчителя та однокласників. І саме за демократичного стилю в учнів розвивається вміння домовлятися та довіряти один одному; формується почуття відповідальності, власної гідності, впевненості у собі. Важливою у зв'язку з цим є думка американського психолога Альфі Кон: *«Дозволяти людям самим за себе вирішувати – природніше, ніж контролювати їх. Це краще відповідає основним цінностям, які більшість із нас декларативно підтримує. Учнів потрібно не тільки навчати жити у демократії, вони повинні мати цю можливість уже сьогодні»* [3].

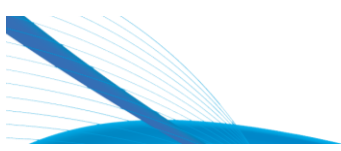
Творчі вчителі давно чекали на надання їм академічної свободи: активно виражати особисту професійну думку; самостійно здобувати й творчо переосмислювати інформацію; генерувати нові ідеї щодо планування та організації освітнього процесу; готувати власні авторські навчальні програми; обирати підручники, методи, підходи, способи навчання; розробляти навчально-методичне забезпечення, засоби оцінювання досягнень учнів тощо. Впровадження НУШ надає їм таку можливість, а держава гарантує свободу від втручання у професійну діяльність. Але разом із академічною свободою на вчителя покладено обов'язок дотримання академічної доброчесності та відповідальності з метою забезпечення довіри до результатів навчання.

На тренінгу педагоги визначили мотиви, які здатні стимулювати їх до професійного саморозвитку. Це, насамперед, зміни, що відбуваються у суспільстві. Світ досить швидко змінюється, трансформується. Освіта не може залишатися осторонь цих інновацій. Саме діти зобов'язують педагогів до пошуку нових підходів, цілей, завдань, змісту освітнього процесу, форм взаємодії тощо. Сучасні учні потребують сучасних учителів.

Професія вчителя вимагає постійного переосмислення і оновлення. Для того, щоб «іти в ногу з часом» необхідно вчитися протягом усього життя. Педагоги одностайні в тому, що вчитися, працювати над собою не лише потрібно, але й цікаво. Інтерес мотивує до навчання, активізує професійний потенціал вчителя. Крім того, сучасний учитель має можливість вибору різноманітних форм і способів підвищення кваліфікації та самоосвіти.

Педагог – професія творча, а отже, спонукає до постійного саморозвитку. Творчий учитель не буде з року в рік працювати за одним і тим же поурочним планом чи конспектом. Робота має бути цікавою і приносити задоволення, тим більше робота вчителя. Тільки творчий та креативний педагог здатен виявити та розвинути творчий потенціал учнів.

Сприяє професійному розвитку і конкуренція, щонайменше особистісна. Це можливість бути кращим учителем, який любить свою професію та дітей, уміє володіти собою та забезпечує високий рівень самоорганізації педагогічної діяльності для вирішення сучасних освітніх завдань. Батьки часто обирають конкретного вчителя за його людські та професійні якості.

Вагомим стимулом є суспільна думка та самооцінка. Вчителю важливо стати хорошим педагогом, завоювати авторитет у педагогічному колективі, серед батьків та учнів; мати довіру та повагу від людей.

Систематичний професійний розвиток забезпечує і матеріальне стимулювання. Зростання фахової майстерності дає можливість педагогам підвищувати категорію, отримувати звання, завдяки чому зростає оплата праці.

Учителі схарактеризували сутність освітньої діяльності на засадах НУШ та визначили її як справжнє мистецтво, що передбачає вміння педагога бути відкритим до змін, швидко вчитися, опановуючи нові технології, а також стати партнером для учнів у їх особистісному поступі та формуванні ключових компетентностей; розвивати здібності та природні задатки, підтримувати творчі починання, плекати унікальність кожної дитини.

Упровадження Концепції НУШ спонукає педагогів до постійного особистісного та професійного саморозвитку та самоосвіти, зокрема: засвоєння нових ролей та функцій; оволодіння інноваційними методами та підходами; побудови довіри між школою, учнями, батьками й суспільством на основі педагогіки партнерства; необхідності працювати творчо та відповідально, адже цього потребує не лише освітня реформа, а й цілеспрямовані, активні діти, які прагнуть здобуття гарної освіти та успішної самореалізації у житті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аносов, І., Станішевська, Т. Особистісно-професійний розвиток учителя нової української школи в контексті антропологізації освіти. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія «Педагогіка»*. 2018. № 1 (20). С. 17–22.

2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 10.05.2023).

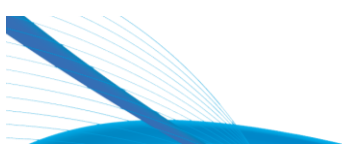
3. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ: Літера ЛТД, 2018. 160 с.

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЧИННИК САМОРОЗВИТКУ ВЧИТЕЛЯ ГЕОГРАФІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Зоя ФІЛОНЧУК,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методики викладання навчальних дисциплін
КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти»*

Сучасні тенденції розвитку шкільної освіти висувають нові вимоги до вчителя як ключової фігури Нової української школи. Сьогодні вчитель виступає не як єдиний наставник та джерело знань, а як коуч, фасилітатор, тьютор,

модератор індивідуальної освітньої траєкторії дитини. Нова українська школа потребує вчителя-професіонала, мотивованого до безперервного професійного розвитку та саморозвитку.

Орієнтиром для планування професійного розвитку на основі рефлексії професійної діяльності є професійний стандарт вчителя. Рефлексивна компетентність передбачає здатність вчителя здійснювати моніторинг власної педагогічної діяльності і визначати індивідуальні професійні потреби, що дозволяє планувати подальший професійний розвиток [5].

Зауважимо, що існують різні підходи щодо тлумачення сутності понять «саморозвиток» та «професійний саморозвиток». Здійснений О. Гресь аналіз наукових досліджень доводить, що саморозвиток особистості є цілеспрямованим, умотивованим процесом особистісного становлення та самозмінювання з метою власного вдосконалення та самореалізації на основі внутрішньо значущих чинників і зовнішніх впливів [2].

Професійний саморозвиток педагога Н. Крутова, Н. Тимчина, В. Тимчина трактують як внутрішній процес, спрямований на досягнення професіоналізму, що дозволяє змінювати технологію власної професійної діяльності завдяки особистим якостям й здібностям людини [4].

Одним із важливих чинників професійного саморозвитку вчителя є відповідне освітнє середовище. Сучасні дослідники освітнього середовища зосереджують свою увагу на широкому колі питань, пов'язаних з його функціонуванням та розвитком.

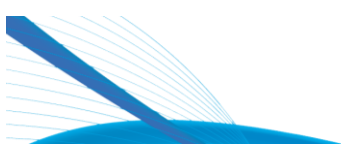
На думку В. Кравченко, освітнє середовище є насамперед підсистемою соціокультурного середовища, сукупністю історично сформованих факторів, обставин, ситуацій, тобто становить цілісність спеціально організованих педагогічних умов розвитку особистості.

У широкому сенсі соціокультурне освітнє середовище включає декілька взаємозалежних рівнів: глобальний – загальносвітові тенденції розвитку культури, економіки, політики, освіти, глобально-інформаційні мережі та ін.; регіональний (країни, великі регіони) – освітню політику, культуру, систему освіти, засоби масової комунікації та ін.; локальний – заклад освіти, найближче оточення, сім'ю. У вузькому сенсі слова до середовища належить лише безпосереднє оточення індивіда [3].

Визначимо роль освітнього середовища як одного з чинників професійного саморозвитку вчителя географії у сучасних реаліях.

Сьогодні в учителя географії є можливість планування та реалізації власної траєкторії професійного розвитку, формування персонального освітнього середовища. Зокрема, постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» від 21.08.2019 № 800 визначено основні напрями підвищення кваліфікації. Відповідно до цього документа вчитель отримав академічну свободу, право вибору місця та способу підвищення кваліфікації.

У зв'язку із воєнним станом постають нові завдання у проектуванні освітнього середовища на всіх рівнях – глобальному, регіональному, локальному. Кожен педагог створює персональне освітнє середовище, зміст

якого є проявом взаємозалежності освітніх середовищ усіх рівнів. На локальному рівні провідну роль відіграє освітнє середовище закладу освіти, в якому працює педагог.

О. Гресь обґрунтовано способи організації системи методичної роботи закладів загальної середньої освіти, спрямованої на саморозвиток учителів (див. табл.).

Таблиця

Способи організації системи методичної роботи закладів загальної середньої освіти, спрямованої на саморозвиток учителів

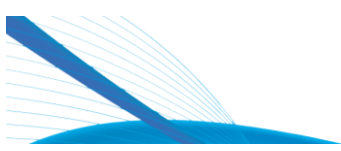
Етапи	Способи організації системи методичної роботи
Мотиваційно-орієнтаційний	інструктивно-методичні наради, індивідуальні і групові бесіди, засідання творчих мобільних груп, науково-практичні конференції, семінари-практикуми, педагогічні читання, ярмарки педагогічних ідей, постійне оновлення джерел психолого-педагогічних знань і досвіду; ознайомлення учителів із носіями педагогічного досвіду організації саморозвитку вчителя.
Пізнавально-діагностичний	ігри-тренінги, вправи на спостереження, створення портрету «ідеального вчителя», ведення особистого щоденника
Проектувальний	розробка програми самовдосконалення
Діяльнісно-результативний	активні методи навчання, виконання проектних робіт та індивідуальних вправ на самовиховання, самостійне опрацювання джерел із питань саморозвитку, надання консультативної допомоги та створення позитивної психоемоційної атмосфери
Оцінно-рефлексивний	самооцінка результативності, самоусвідомлення недоліків власних дій, унесення необхідних коректив

Джерело: розроблено автором на основі [2]

Сучасні освітні процеси не можуть відбуватися без широкого використання інформаційних ресурсів. Тому, на думку В. Кравченко, в останні роки широкого розповсюдження набув термін «інформаційно-освітнє середовище», який позначає нову сутність інтеграції освітнього й інформаційного середовища. За В. Кравченко, будь-яке інформаційне освітнє середовище характеризується освітніми ресурсами [3].

Освітнє середовище вчителя географії становлять: дидактичне забезпечення за окремими курсами (підручники, картографічні видання, довідкова література та ін.); електронні видання; суб'єкти освітнього процесу; методична підтримка (підвищення кваліфікації у різних суб'єктів); технічне і програмне забезпечення.

Сьогодні вчитель для професійного саморозвитку отримує право вибору суб'єкта, форм та способів підвищення кваліфікації, обираючи комфортні умови

отримання освітніх послуг. Неперервне підвищення кваліфікації вчителів географії спрямоване на систематичне збагачення та оновлення наявних знань і умінь, послідовне вдосконалення професійних якостей, на всебічний розвиток особистості, її особистісно-культурологічних характеристик, збагачення індивідуальних освітніх і духовних потреб тощо.

Для вчителя географії курсова підготовка є не лише однією з обов'язкових умов атестації, а передусім творчою сходинкою до саморозвитку й самовдосконалення, повнішої самореалізації в процесі професійної діяльності. Завдання закладів післядипломної педагогічної освіти забезпечити науково-методичний супровід вчителя на цьому шляху, створити відповідне освітнє середовище.

Разом із тим у сучасних умовах зміст післядипломної педагогічної освіти, поряд з усталеними підходами, має враховувати освітні втрати та підготовку освітян до їх подолання, надання психологічної підтримки учасникам освітнього процесу, індивідуальні освітні потреби педагогів.

Реалії сьогодення зумовлюють зміну підходів до здійснення науково-методичного супроводу педагогічних працівників, особливо прифронтових областей. Вектор здійснення такого супроводу має зміститися у бік розбудови віртуальних професійних просторів, професійних спільнот, мережевої онлайн-взаємодії.

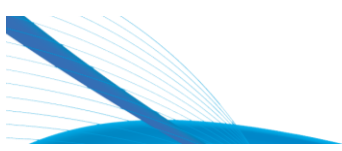
Як свідчить дослідження «Війна та освіта: як рік повномасштабного вторгнення вплинув на українські школи», здійснене аналітичним центром Cedos, із початком повномасштабного вторгнення педагоги зазнали значного стресу й погіршення психоемоційного стану. Сьогодні освітяни потребують знань і навичок з таких тем, як взаємодія з міжнародними та благодійними організаціями, фандрайзинг та грантовий менеджмент, психологічна допомога учням та самим собі [1].

Регіональні заклади післядипломної педагогічної освіти / академії неперервної освіти, заклади вищої освіти, центри професійного розвитку педагогічних працівників, громадські організації, які провадять освітню діяльність як суб'єкти професійного розвитку педагогічних кадрів, мають узгодити взаємодію для забезпечення зростаючої потреби освітян у професійному розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Війна та освіта: як рік повномасштабного вторгнення вплинув на українські школи. URL: <https://cedos.org.ua/researches/vijna-ta-osvita-yak-rik-povnomasshtabnogo-vtorgnennya-vplynuv-na-ukrayinski-shkoly/> (дата звернення: 10.05.2023).

2. Гресь О. В. Саморозвиток учителя в системі методичної роботи закладів загальної середньої освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 69. Т. 2. URL: http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2020/69/part_2/21.pdf (дата звернення: 11.05.2023).

3. Кравченко В. М. Феномен освітньо-професійного середовища в теоретико-педагогічних дослідженнях. URL: <http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2012/25/31.pdf> (дата звернення: 09.05.2023).

4. Крутова Н., Тимчина Н., Тимчина В. Професійний саморозвиток учителя сучасної школи. *Нова педагогічна думка*. 2022. № 1 (109). С. 15–22. URL: <http://npd.roippo.org.ua/index.php/NPD/article/view/416/380> (дата звернення: 10.05.2023).

5. Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#n10> (дата звернення 14.05.2023).

ДО ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСНОВНИХ НАПРЯМІВ СТВОРЕННЯ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Лариса ЯЦЕНЮК,

*старший викладач кафедри психології та інклюзивної освіти
Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти*

Провідні тенденції сучасної освіти у світі пов'язані з ідеєю створення умов для розвитку особистості. Потреба в самореалізації – одна з провідних потреб особистості, що є внутрішнім стимулом людської діяльності. Створення освітнього середовища для розвитку особистості, здатної до такого типу самореалізації – основне завдання сучасної школи.

На нашу думку, освітнє середовище – це сукупність об'єктивних зовнішніх умов, факторів, соціальних об'єктів, необхідних для успішного функціонування освіти; система впливів умов формування особистості, а також можливостей для її розвитку, які містяться в соціальному і просторово-предметному оточенні.

Важливими характеристиками цього середовища є гнучкість, різноманітність, доступність у часі та просторі, які забезпечують людині розуміння саме себе і навколишнього середовища, сприяють виконанню його соціальної ролі.

Сучасне освітнє середовище передбачає такі основні компоненти:

1. Зміна організації простору класу (групи).

Передусім ідеться про урізноманітнення варіантів організації навчального простору в класі, використання мобільних робочих місць, які легко трансформувати для групової роботи, створення навчальних осередків, ергономічність, простота, універсальність. Зонування класного приміщення не є ані проблемою, ані рішенням проблеми – воно є лише одним з елементів особистісно-орієнтованого освітнього середовища, пов'язаним насамперед із гнучкою організацією навчального приміщення.

У класі слід виділити незмінні стаціонарні осередки, що становлять його

основу – «каркас». Як правило, це робоче місце вчителя, основна класна дошка, ємності для зберігання навчальних матеріалів – як обмеженого доступу, так і відкриті для учнів. Інші елементи облаштування класу можуть бути мобільними, забезпечувати гнучкість, можливість швидкої реорганізації.

2. Упровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітню систему.

Передавання знань є складовою людської діяльності, тому застосування новітніх інформаційних технологій у галузі освіти зумовлені двома чинниками. З одного боку, це необхідність підготувати учня до його майбутнього робочого місця, а з іншого – необхідність більш ефективної передачі знань, до швидкого сприйняття й обробки інформації, яка надходить, успішно її відображати і використовувати. Наявність знань та вмій з інформаційних технологій стає базовою вимогою для випускника школи.

Основною метою ІКТ навчання є підготовка учнів до життєдіяльності, яка відповідає умовам інформаційного суспільства. Педагогічним завданням ІКТ навчання є підвищення якості, інтенсивності і ефективності уроку; розвиток творчості учня; формування інформаційної культури учня.

3. Освітній простір не обмежується будівлею закладу освіти.

У час, коли частина учнів залишилась на непідконтрольній території, гостро постає питання організації дистанційного навчання. Кожна дитина на території всієї України має право отримувати якісну освіту.

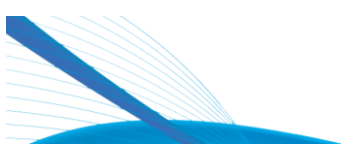
Дистанційна форма здобуття освіти – це індивідуалізований процес здобуття освіти, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу у спеціалізованому середовищі, що функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій.

4. Сучасна бібліотека (медіатека) – в кожному закладі освіти.

Кожен заклад освіти повинен мати у своїй структурі сучасну бібліотеку, яка стане ресурсним середком і експериментальним майданчиком для учнів і вчителів, забезпечить вільний доступ до якісних електронних підручників, енциклопедій, бібліотек, лабораторій. Сучасна бібліотека – це місце, де учень, вчитель, бібліотекар зустрічаються щодня для спільної роботи, де на практиці виховується потреба в знаннях, даються навички пошуку потрібної інформації, закладаються основи самоосвітньої діяльності. Її мета – надати учням і педагогам допомогу у забезпеченні їхніх інформаційних потреб. Активність такої бібліотеки залежить від співпраці з іншими бібліотекарями, бібліотечним активом, педагогічним колективом та учнями.

5. Інклюзивна освіта.

Інклюзивне навчання – навчання учнів із особливими потребами вводячи їх до загального освітнього середовища за місцем їхнього проживання. Інклюзивне навчання розглядається як альтернатива інтернатній системі (коли дітей з особливими потребами утримують та навчають окремо від інших дітей) та навчанню вдома. У статті 1 Закону України «Про освіту» так визначено поняття особи з особливими освітніми потребами так: «Особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою

забезпечення її права на освіту». Тобто, до категорії таких осіб можуть підпадати не тільки учні з інвалідністю, а й внутрішньо переміщені особи, діти-біженці та діти, які потребують додаткового та тимчасового захисту, особи, які здобувають спеціалізовану освіту та/або можуть прискорено опанувати зміст навчальних предметів, учні з особливими мовленнєвими труднощами тощо. Інклюзивне навчання полягає в тому, що в звичайному класі вчаться діти нормотипового розвитку, просто деякі з них вчаться трошечки по-іншому – наприклад, використовуючи шрифт Брайля. Але в такому класі у жодному разі не має бути відокремлення одних дітей від інших (навіть на рівні риторики).

Отже, створення освітнього середовища здатне забезпечити формування основ новокультурно-освітнього та соціально-педагогічного мислення. Такий підхід дає підстави розглядати поняття освітнього середовища як відображення єдності соціокультурного і духовного життя суспільства та безперервної системи освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Єжова Т. Є. Толерантне освітнє середовище інклюзивного навчального закладу як умова соціальної реабілітації дітей з обмеженими можливостями життєдіяльності. URL: <http://koris.com.ua/other/3054/index.html?page=4>. (дата звернення: 08.05.2023).

2. Задіранова Г. В. Розвиток дитини з обмеженнями життєдіяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища. URL: <http://koris.com.ua/other/3054/index.html?page=63> (дата звернення: 08.05.2023).

3. Калініченко І. О. Особливості формування інклюзивного освітнього середовища для забезпечення всебічного розвитку дитини. URL: http://archive.nbuiv.gov.ua/portal/soc_gum/Apn/2012_9/kalinich.PDF. (дата звернення: 08.05.2023).

4. Кузава І. Б. Роль інклюзивного середовища у формуванні особистості дошкільників, які потребують корекції психофічного розвитку. URL: [file:///C:/Users/comp/Downloads/znppo_2012_11_60%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/comp/Downloads/znppo_2012_11_60%20(3).pdf) (дата звернення: 08.05.2023).

5. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. *Голос України*. 2017. № 178-179. С. 60–61.

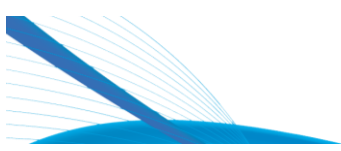
ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В НУШ

Лілія Антонюк,

завідувач лабораторії інноваційної діяльності

Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Одне з основних завдань нової української школи – виховання вільної особистості, готової до саморозвитку, самореалізації і неперервної освіти. Важливим чинником, що дає змогу реалізувати його успішно, є залучення до

дослідницької діяльності. Її впровадження в освітній процес активізує механізми саморозвитку і трансформує навчання у самонавчання.

Людина за своєю природою - дослідник. Особливо яскраво пошукова активність проявляється в юному віці, коли невеликий життєвий досвід не дає можливості отримати відповіді на всі питання. Педагог може використовувати це природне прагнення до пошуку в педагогічній взаємодії та своїй освітній діяльності.

Дослідження сприймаємо як процес пошуку невідомого, нових знань, один із видів пізнавальної діяльності.

Дослідницький метод навчання – це організація пошукової пізнавальної діяльності шляхом постановки педагогом пізнавальних і практичних завдань, що вимагають самостійного творчого розв’язання.

Дослідницькі завдання – це усі послідовні етапи теоретичної і експериментальної роботи від початку до кінця.

Дослідницькі здібності та вміння – індивідуальні особливості особистості, які є суб’єктивними умовами успішного здійснення дослідницької діяльності. Організація навчально-дослідницької роботи складна, раніше в дітях ніколи не розвивалися окремі дослідницькі здібності. Безумовно, їх розвиток можливий в процесі самої дослідницької діяльності, але в ідеальному варіанті дослідницька робота повинна закріплювати їх, а не закладати.

Дослідницька діяльність – це вища форма самоосвітньої діяльності, що покликана виявити певний аспект зв’язків, залежностей, відносин, поєднання цих компонентів в умовах здійснення освітнього процесу.

Дослідницька діяльність в НУШ покликана сприяти залучення до пізнавального та практичного перетворення навколишньої діяльності.

Прагнення до дослідницької діяльності може спричинюватися індивідуальною природою індивіда, коли чуттєвий перетворюючий контакт із світом відповідає його природним прагненням до життєвого і професійного самовизначення.

Дослідницький метод навчання активізує пізнавальну діяльність, але потребує багато часу, специфічних умов, високої педагогічної кваліфікації. Методи навчання за типом пізнавальної діяльності забезпечують розвиток самостійності мислення, формують критичне ставлення до навчальної інформації. У використанні методів цієї групи слід дотримуватися міри та обґрунтування раціональності їх застосування в кожній ситуації. Ефективність цих методів зростає за умови поєднання з іншими методами навчання.

Дослідницький метод - метод навчання, який передбачає творче застосування знань, оволодіння методами наукового пізнання, формування досвіду самостійного наукового пошуку.

Оволодіння матеріалом може здійснюватись у процесі спостереження, пошуку висновків, під час роботи з книгою, письмової справи з доведенням закономірності,

Виконання *дослідницького завдання* передбачає такі етапи:

1. Спостереження і вивчення фактів, виявлення суперечностей у предметі дослідження (постановка проблеми).

2. Формулювання гіпотези щодо розв'язання проблеми.
3. Побудова плану дослідження.
4. Реалізація плану.
5. Аналіз і систематизація одержаних результатів, формулювання висновків.

Під час навчених і інших занять, побудованих на дослідницьких засадах, розвиваються дослідницькі здібності та формуються дослідницькі навички.

Під дослідницькими здібностями слід розуміти такі:

- відкриті до інших думок;
- комунікація;
- інтелектуальна активність;
- допитливість;
- незалежність мислення;
- самокритичність; проникливість.

У процесі *дослідницької діяльності* володіють дослідницькими вміннями:

- вміння бачити проблему;
- вміння виробляти гіпотезу;
- вміння спостерігати;
- вміння проводити експеримент;
- вміння давати визначення поняттям та інші (за А.І. Савенкову).

Пошукові (дослідницькі) вміння (вміння самостійно висувати ідеї, знаходити спосіб дії, застосовувати знання з різних галузей; самостійно знаходити відсутню інформацію в інформаційному полі; вміння формулювати гіпотези і встановлювати причинно-наслідкові зв'язки) найбільш ефективного формуються під час дослідницької діяльності.

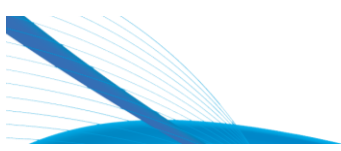
Комунікація дослідницьких здібностей і дослідницьких вмінь визначають сукупність інтелектуальних і практичних дій, які забезпечують здатність особистості до самостійних спостережень, узагальнення, аналізу явищ і процесів навколишнього світу, набуття нових знань і набуття їх відповідно до педагогічно-доцільної організації дослідницької діяльності.

Дослідницька діяльність тісно переплітається з проєктною. Часто дослідження стають частиною проєкту. Принципова відмінність дослідження від проєктування полягає в тому, що дослідження не передбачає створення будь-якого заздалегідь планового об'єкта.

Метою дослідницької діяльності завжди є самостійне одержання нового знання про навколишній світ, чим і відрізняється від звичайної навчальної (пояснювально-ілюстративної) діяльності. Нове знання може мати як приватний, так і узагальнюючий характер.

У Стандарті спеціалізованої освіти наукового спрямування (наказ Міністерства освіти і науки України від 16.10.2019 р. № 1303 «Стандарт спеціалізованої освіти наукового спрямування») терміни вживаються у таких значеннях:

- дослідницька діяльність - інтелектуальна творча та/або пошукова діяльність здобувачів освіти, основними видами якої є дослідно-експериментальна, винахідницька, конструкторська, раціоналізаторська;

- дослідницька компетентність - здатність здобувача освіти виконувати дослідницькі навчальні завдання, здійснювати дослідницьку діяльність, спрямовану на одержання нових знань та/або пошук шляхів їх застосування, відповідно до профілю навчання;

- дослідницьке навчальне завдання - проблемна пізнавальна ситуація (у вигляді запитання, вправи, задачі тощо), яка передбачає пошук нових знань, способів (умінь), зв'язків шляхом здійснення дослідницької діяльності.

Дослідно орієнтоване навчання - навчання, що передбачає розв'язання навчально-дослідних завдань із заздалегідь невідомим результатом та спрямоване на побудову суб'єктивно нових знань та способів діяльності.

У психолого-педагогічній літературі пошукова та дослідницька діяльність розглядається як процес включення особистості у самостійне збирання і дослідження інформації, формування на цій основі міцних знань, умінь, навичок пізнавальної та творчої діяльності.

Дослідницька діяльність стає однією із прогресивних форм навчання в сучасній школі. Вона дозволяє в повній мірі виявити й потім розвивати як інтелектуальні, так і творчі здібності, дивергентне мислення і проблемне бачення, фантазію та уяву. А педагог має достатньою мірою володіти різними методами інтерактивного, активного, розвивального та інших форм навчання, ефективних для дослідницької діяльності.

Світ змінюється дуже швидко, і це змушує сучасну психологію переглядати роль і значення дослідницької поведінки в житті людини, а педагогіку орієнтує на переоцінювання ролі дослідницьких методів. Цілком зрозуміло, що вміння й навички дослідницького пошуку обов'язково потребують не тільки ті, чиє життя пов'язано з науковою діяльністю. Вони необхідні кожній людині. Найголовніше у дослідницькій діяльності – використання наукових знань у доступній формі.

Дослідницька діяльність дає можливість насолодитися радістю свого відкриття.

Таким чином, можна зробити висновок, що дослідницька діяльність може здійснюватися на базі різних компонентів системи освіти, але при цьому для ефективної реалізації повинні враховуватись особливості дослідницької діяльності на навчальних заняттях і в позакласній роботі з предметів та дотримуватись певних принципів.

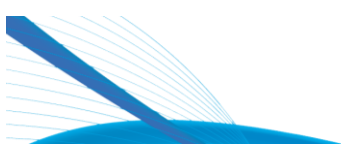
ІННОВАЦІЙНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВА ОЗНАКА СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Тетяна Чаюк,

методист лабораторії інноваційної діяльності

Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Вплив рівня освіти на особистісний розвиток дитини значною мірою залежить від результативності запровадження компетентнісно-зорієнтованих технологій, що ґрунтуються на нових методологічних засадах, сучасних дидактичних принципах та психолого-педагогічних теоріях, які розвивають

компетентнісний підхід до освіти. Має зростати питома вага тих технологій, які сприяють формуванню практичних навичок, пошуку й аналізу інформації, самонавчанню, самоорганізації, становленню ціннісних орієнтацій. Освіта сьогодні - компетентнісно спрямована, спрямована на застосування знань і умінь на практиці. Світ заговорив про компетентності як спроможність особистості застосовувати набуті вміння й засвоєні знання у нестандартних ситуаціях, про готовність і вміння діяти та саморозвиватись, а саме це є показником рівня розвитку особистості школяра.

Освітні технології розвитку особистості спрямовані на збільшення фізичних та інтелектуальних сил учня, на зародження нових якостей, на набуття певного життєвого досвіду для практичної діяльності.

Компетентнісно зорієнтований підхід глибоко відображає процеси модернізації, які відбуваються в українській освіті, бо він акцентує увагу як педагогів, так і учнів, на розвиток здібностей, вміння застосувати отримані знання і вміння, ставити й вирішувати особистісні цілі, проектувати життєві та особисті цілі.

Місія Нової школи – допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти і можливості кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками. Формування компетентностей учнів відбувається в процесі обов'язкової взаємодії суб'єктів освітнього процесу як по вертикалі, так і по горизонталі.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та експериментальне доведення ефективності використання у освітньому процесі закладу освіти освітніх технологій розвитку особистості, що реалізують компетентісну освіту.

Технологію компетентнісно зорієнтованих розвитку розглядаємо як науково обґрунтовану систему педагогічних засобів, форм, методів, їх етапність, націлені на розвиток особистості, розвитку компетентностей.

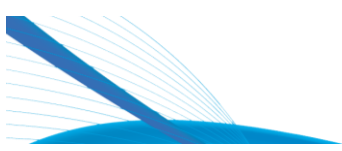
Компетентнісно зорієнтовану технологію розвитку характеризують два принципових моменти:

- 1) гарантованість кінцевого результату;
- 2) проектування майбутнього освітнього середовища.

Технологія компетентнісно зорієнтованого розвитку учнів – це не застигла, обмежена жорсткими рамками освітнього процесу. Вихід на технологічний рівень проектування освітнього середовища робить педагога високо професійним спеціалістом, розкріпачує його, виступає альтернативою формалізму, значно підсилює роль освіти, розкриває нові горизонти розвитку особистості. Під технологією компетентнісно зорієнтованого розвитку варто розуміти деяку технологічну оболонку – простір, в якому комфортно і учителю, і вихованцеві.

Принципи компетентнісно зорієнтованого розвитку особистості:

– принцип *особистісного підходу до учня*, вчителя, батьків, що розкриває у кожній людині неповторну унікальну особистість, передбачає постійно підкреслювати її досягнення;

– принцип *системності освіти*: забезпечує цілісність освіти як єдиного взаємопов'язаного комплексу гуманітарних, природничих, технічних і суспільних наук;

– принцип *екологізації освіти*: полягає у формуванні уявлень учнів про взаємозв'язки процесів і явищ у природі, про її об'єктивну й універсальну цінність, місце людини у природі, як її невід'ємної частини;

– принцип *єдності національного та загальнолюдського в освіті*: допомагає запобігти збоченням і крайнощам у освітньому процесі, опиратись на загальнолюдські цінності і національний патріотизм;

– принцип *пріоритету розвиваючого навчання та виховання*: стверджує безпосередній вплив навчання, виховання на розвиток дитини та формування у неї нових здібностей, сприяє усвідомленню того, що знання та вміння, які закладаються у зміст освіти – це не тільки мета, але і засіб розвитку сприйняття, мислення, пам'яті, емоцій, уваги, уяви особистості; навчання та розвиток забезпечує в освітньому середовищі необхідні речі та завдання;

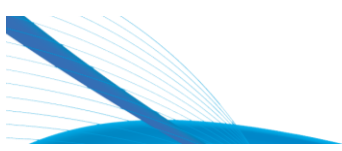
– принцип *пріоритету творчої діяльності*: обумовлює необхідність створення результативних технологій, методик навчання і виховання, побудованих на діяльнісному, творчому підході, які активізують пошукову активність і створюють максимальні умови для творчої діяльності учнів; принцип наступності та забезпечення освітнього навчання;

– принцип *додатковості*: передбачає, що методи і технології навчання утворюють єдиний навчально-виховний комплекс, який поєднує суспільно-гуманітарний, природничий, екологічний, художньо-естетичний аспекти навчання і виховання, формування цілісної картини світу;

– принцип *інтеграції*: поєднує всі попередні принципи з метою створення цілісної навчально-виховної системи, відображає глибокий взаємозв'язок гуманітарних, природничих, екологічних, загальнолюдських, національних, моральних аспектів розвитку, передбачає реалізацію багаторівневої інтеграції змісту, технологій та методів освіти.

Орієнтація на принцип пріоритету розвиваючої освіти. Розвиваюча освіта є одним з важливих компонентів гуманізації освіти та передбачає рішучий поворот освіти до особистості учня, забезпечення максимально-сприятливих умов для виявлення та розвитку здібностей на основі прийняття особистісних цілей і запитів.

Розвивальний характер освітньої діяльності пов'язаний з тим, що її зміст ґрунтується на теоретичних знаннях, що відповідають віковим особливостям учнів. Освітня діяльність дитини будується від абстрактного до конкретного, від загального до часткового.

Компетентнісно зорієнтована освіта - це гармонійний розвиток учнів, формування систематичного мислення, цілісне сприймання матеріалу, який вивчається.

Компетентнісно зорієнтовані технології розвитку особистості забезпечать необхідні умови всебічного розвитку творчого потенціалу учнів, розвитку індивідуальних здібностей та компетентності кожної дитини, залучать до творчого процесу набуття нових знань в умовах компетентнісно орієнтованої освіти.

Основні ідеї компетентнісно зорієнтованого розвитку особистості орієнтуються на принцип пріоритету розвиваючої освіти.

Розвиваюча освіта є одним з важливих компонентів гуманізації освіти. Та передбачає рішучий поворот освіти до особистості учня, забезпечення максимально-сприятливих умов для виявлення та розвитку здібностей на основі прийняття особистісних цілей і запитів. Результатом розвиваючої освіти є формування пошукової активності як необхідного компоненту навчальної діяльності.

Компетентнісний підхід покликаний подолати прірву між освітою і вимогами життя. Ідея компетентнісно спрямованої освіти органічно пов'язана із тими освітніми технологіями, де утверджуються такі вміння (спільні для всіх компетенцій) як читання з розумінням, вміння висловлювати свою думку, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати свою позицію, творчість, ініціативність, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, вирішувати проблеми, здатність співпрацювати з іншими.

Перехід до компетентнісно спрямованої освіти обумовлює потребу у розробці концептуальних, проектно-технологічних засад, створення нових освітніх технологій. компетентнісно зорієнтована освіта – фундаментальна умова і передумова побудови відкритих, динамічних освітніх систем створення та реалізація інноваційних технологій.

Характерні ознаки компетентнісно зорієнтованої освіти:

- спрямованість цільових зусиль на перетворення, формування і вирошування нових способів діяльності;
- звернення до обрисів майбутнього, яке народжується у мисленні і забезпечується завдяки рефлексії;
- націленість на розвиток проектного об'єкта.

Освітня технологія – це проект і реалізація системи послідовного розгортання педагогічної діяльності, спрямованої на розвиток вільної, відповідальної, компетентної особистості як суб'єкта і проектувальника життя.

Технологія розробляється на основі конкретної філософії, методології освіти, в основі яких – цільові установки, зорієнтовані на очікуваний результат.(концептуальні засади).

Компетентнісно зорієнтовані технології виступають як перетворення існуючих об'єктів у нову якість, нову форму.

У процесі дослідницької роботи особлива увага звертається на діагностику освітнього середовища, розробку моделі виховного проектного простору, спрямованого на розвиток особистості як творця і проектувальника свого життя. Із цією метою у процесі експерименту потрібно розробити та апробувати компетентнісно зорієнтовані технології розвитку.

Розвивальний освітній простір ми розуміємо як олюднене, освоєне і перетворене всіма суб'єктами освітнього процесу середовище, яке здатне забезпечувати комплекс можливостей для саморозвитку особистості. Освітній простір може називатися розвивальний, якщо він забезпечує можливості для задоволення і розвитку суб'єктам своїх потреб на всіх ієрархічних рівнях, засвоєння учнями соціальних цінностей.

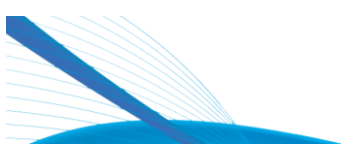
Головними завданнями компетентнісно орієнтованого підходу є такі:

- розвивати індивідуальні пізнавальні здібності кожної особистості;
- максимально виявляти, ініціювати, використовувати, «окультурювати» індивідуальний (суб'єктивний) досвід особистості;
- допомагати їй пізнати себе, самовизначитись та самореалізуватись, а не формувати наперед задані якості;
- сформувати в особистості культуру життєдіяльності, яка дасть змогу продуктивно будувати своє повсякденне життя, правильно визначати лінії життя.

Технологія розвитку особистості – процес руху від простого до складного, від відомого до невідомого, збільшення фізичних та інтелектуальних сил учня, відмирання старих якостей і зародження нових, набуття певного життєвого досвіду. Таким чином, технологія формування особистості поєднує в собі упорядковану сукупність дій, операцій, процедур, які забезпечують діагностований та гарантований результат в умовах освітнього процесу, що змінюється динамічно.

Цілий ряд авторів, зокрема й В. Кукушкіна, вважають, що будь-яка педагогічна технологія повинна відповідати деяким основним методологічним вимогам (критеріям технологічності):

Концептуальність. Кожній педагогічній технології повинна бути притаманна опора на певну наукову концепцію, що містить філософське, психологічне, дидактичне та соціально-педагогічне обґрунтування досягнення освітньої мети.

Системність. Педагогічній технології мають бути притаманні всі ознаки системи: логіка процесу, взаємозв'язок всіх його частин, цілісність.

Можливість управління. Передбачає можливість діагностичного цілепокладання, планування, проектування процесу навчання, поетапну діагностику, варіювання засобами та методами з метою корекції результатів.

Ефективність. Сучасні педагогічні технології існують в конкурентних умовах і повинні бути ефективними за результатами й оптимальними за витратами, гарантувати досягнення певного стандарту освіти.

Відтворюваність. Можливість використання (повторення, відтворення) педагогічної технології в інших ідентичних освітніх закладах, іншими суб'єктами.

Візуалізація (характерна для окремих технологій). Передбачає використання аудіовізуальної та електронно-обчислювальної техніки, а також конструювання та застосування різноманітних дидактичних матеріалів і оригінальних наочних посібників.

Ознаки сучасності освітніх технологій:

1) випереджувальний характер, сутність якого полягає в тому, щоб своєчасно підготувати людину до успішного функціонування в соціокультурних умовах, що постійно ускладнюються;

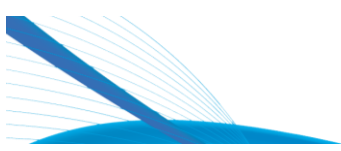
2) особистісно орієнтований характер, що ґрунтується на суб'єкт-суб'єктних відносинах, поширює міру свободи, індивідуальних переваг та освітніх траєкторій, утверджує самоактуалізацію, саморозвиток особистості вчителя й учня;

3) спрямованість на формування множинності суб'єктних картин світу, смисло-пошукове структурування особистісних знань;

4) опора на сукупність інформаційно-знанневих систем, що виконують аналітико-оцінювальні функції стосовно інших інформаційних систем; спрямованість на організацію самостійної пізнавально-пошукової діяльності учня на основі розвитку навичок самостереження, самопізнання, рефлексії, самоосвіти;

5) визнання технологій як системоутворюючого чинника практичного перетворення системи навчання в закладі освіти відповідно до сучасних завдань.

Отже, застосування компетентісно зорієнтованих технологій в оновленій системі навчання спрямовує навчальний процес на особистість, враховує її індивідуальні відмінності і можливості його, впливає на формування професійної компетентності, освіченості особистості, забезпечує підготовку її до професійної діяльності в умовах сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства.

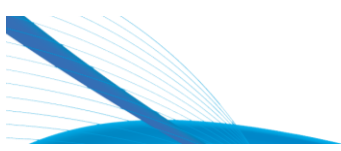

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК

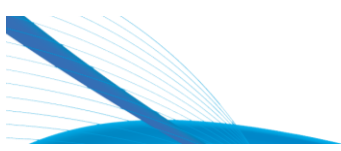
1. Акмеологічні засади професійної самореалізації вчителів у системі методичної роботи знз / Рибалко Л.С., Черновол-Ткаченко Р.І., Куценко Т.В. Харків : Основа, 2017. 128 с. («Управління школою» ; вип. 7).
2. Бех І.Д. Саморозвиток і процес самореалізації особистості. *І.Д. Бех Психологічні джерела виховної майстерності*. Київ : Академвидав, 2009. 246 с. С. 13–16.
3. Василенко Н.В. Школа компетентностей XXI століття. *Завучу. Усе для роботи*. 2019. №13-14. 142 с.
4. Воронова С.В. Самоосвіта керівника знз / С.В. Воронова. Харків : Основа, 2017. 128 с. («Управління школою»; вип. 8).
5. Гін А. Прийоми педагогічної техніки : посіб. для вчителів. Харків : Основа, 2018. 112 с. («Нові формати освіти»).
6. Іллін Є.П. Мотивація самовдосконалення. *Іллін Є.П. Мотивація і мотиви*. Тернопіль : Навч. книга–Богдан, 2013. 512 с. С. 219–222.
7. Іллін Є.П. Мотиви педагогічної діяльності. *Іллін Є.П. Мотивація і мотиви*. Тернопіль : Навч. книга–Богдан, 2013. 512 с. С. 268–270.
8. Колпаков В.М. Самоменеджмент : навч. посібник. Київ : Персонал, 2008. 524 с.
9. Корисний порадник для вчителя / Калошин В. Ф., Гоменюк Д.В., Дімітрієва Т.Д. *Завучу. Усе для роб.* 2020. №13-14. 110 с.
10. Пальчевський С.С. Акмеологія : навч. посібник / С.А. Пальчевський. Київ : Кондор, 2008. 398 с.
11. Підласий І.П. Як стати компетентним педагогом : у 3 частинах / І.П. Підласий. Харків : Основа, 2019. («Управління школою»; вип. 3; 4; 5).
12. Професійна самореалізація педагогів / Рибалко Л.С., Черновол-Ткаченко Р.І., Твердохліб Г.В. Харків : Основа, 2019. 111 с.
13. Усе про мотивацію / уклад. А.Г. Дербеньова. Харків : Основа, 2012. 208 с. («Золота педагогічна скарбниця»).

Публікації у періодичних фахових виданнях 2022 – 2016 рр.

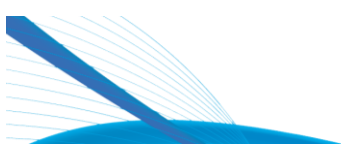
14. Андрейко А.В. Арт-терапевтична вправа «Вежа моєї особистості» / А.В. Андрейко // *Завучу. Усе для роб.* – 2020. – № 21–22, лист. – С. 32-5.
15. Бешенко М.М. Підвищення ефективності професійного самовдосконалення педагогічних працівників у міжкурсовий (міжтестстац.) період / М.М. Бешенко // *Управління школою.* – 2019. – №13–15, трав. – С. 51–92.
16. Бідюк А. С. Наукові підходи до самоосвітньої діяльності педагога / А.С. Бідюк // *Завучу. Усе для роб.* – 2016. – №23-24, груд. – С. 8-29.

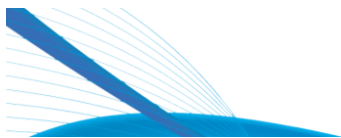
17. Гарматюк В.А. Психолого-педагогічні умови організації самоосвітньої діяльності вчителів / В.А. Гарматюк // Завучу. Усе для роб. – 2018. – №19-20, жовт. – С. 31-33.
18. Гондюл І. Внутрішній інститут педагога «158 сходинок» : система навчання пед. колективу / І. Гондюл // Директор школи. – 2016. - №19-20, жовт. – С. 33-43.
19. Гречаник О.Є. Управління професійним самовдосконаленням педагогів / О.Є. Гречаник // Виховна робота в школі. – 2017. – №6. – С. 2–6.
20. Грінчук С.І. Саморозвиток особистості як засіб професійного самовиховання педагога / С.І. Грінчук // Управління школою. – 2020. – № 34-36, груд. – С. 59–62; Завучу. Усе для роб. – 2018. – №17-18, верес. – С. 14–16.
21. Дишко О. П. Самоосвіта педагога як необхідна умова підвищення його професійної компетентності / О.П. Дишко // Завучу. Усе для роб. – 2018. – №1-2, січ. – С. 6–18.
22. Калошин В.Ф. Шлях до успіху забезпечує позитивна життєва філософія / В.Ф. Калошин // Управління школою. – Х. : Основа, 2020. – №13-15. – С. 2–29.
23. Калошин В.Ф. Як ефективно чого–небудь навчитися / В.Ф. Калошин // Виховна робота в школі. – 2017. – №12. – С. 41–44.
24. Ключові компетентності керівника нової укр. школи : компетентність щодо самовдосконалення, уміння вчитися / Сидоренко В., Нежинська О., Кравчинська Т. // Методист. – 2018. – № 12. – С. 4–24
25. Ковганич Г. Самоосвіта : між необхідним і реальним. Самоосвіта як форма підвищення професійної компетентності педагогів / Г. Ковганич, М. Молчанова // Методист. – 2016. - №5. – С. 68-75.
26. Ковпей І. Інтерактивна неокухня : методична розробка інтерактивної педагогічної гри / І. Ковпей // Методист. – 2018. – №5. – С. 72–79.
27. Кондрашина Г. Умови для самореалізації та саморозвитку педагогів : управління науково-методичною роботою в закладі освіти / Г. Кондрашина // Директор школи. Газета. – 2020. – № 9–10. – С. 82–89.
28. Корисний поради́ник для вчителя / Калошин В. Ф., Гоменюк Д.В., Дімітрієва Т.Д. // Завучу. Усе для роб. – 2020. – №13-14, лип. – 110 с.
29. Куш Т.В. Майстерня креативності. Розкриття творчого потенціалу педагогів шляхом використання вправ для розвитку креативності / Т.В. Куш // Педагогічна майстерня. – 2016. – №4. – С. 30-37; №5. – С. 31–33; №7. – С. 42–44; №8. – С. 33-37; №9. – С. 37–39.
30. Лиховоз В.А. Організація самоосвітньої діяльності педагогів закладу загальної середньої освіти / В.А. Лиховоз // Завучу. Усе для роб. – 2018. – №19-20, жовт. – С. 34 – 35.

31. Мережка О.М. Управління самоосвітньою діяльністю вихователя [днз] / О.М. Мережка // Завучу. Усе для роб. – 2018. – № 17-18, верес. – С. 46–48.
32. Мідор Д. 23 прості правила, за якими варто жити всім учителям / Д. Мідор, перекл. та літ. обробка Н.В. Третякової // Педагогічна майстерня. – Х. : Основа, 2020. – №8. – С. 23–25 ; Шкільному психологу. Усе для роб. – Х. : Основа, 2020. – №8. – С. 27 – 29.
33. Нападій Т. 5 кіл розвитку : професійне зростання педагога / Т. Нападій // Методист. – 2019. – № 2. – С. 66–71.
34. Ніколенко Л. Саморозвиток індивідуальності педагога завдяки системі формальної, неформальної та інформальної освіти / Л. Ніколенко // Післядипломна освіта в Україні. – 2017. – №2. – С. 93–98.
35. Овадюк О. Педагогічна діяльність педагогічних працівників : самооцінювання напряму / О. Овадюк // Заступник директора школи. – 2021. – № 4. – С. 4–31.
36. Охрончук Н.М. Формування індивідуальної освітньої траєкторії педагога в умовах інноваційного простору / Н.М. Охрончук, І.М. Толкай // Завучу. Усе для роб. – 2017. – №5-6, берез. – С. 26-1–26-18.
37. Оцінювання реалізації потреб педагогів у розвитку та саморозвитку // Методист. – 2018. – №11. – С. 61–62.
38. Підласий І.П. Як підвищувати кваліфікацію на робочому місці / І.П. Підласий // Управління школою. – 2017. – №31-33, лист. – С. 2-15.
39. Погрібняк Н. Сходінками самоосвіти – до професійного зростання / Н. Погрібняк // Практика управління закладом освіти. – 2018. – №1. – С. 45-49.
40. Половенко О.В. Безперервна освіта педагога за індивідуальною освітньою траєкторією / О.В. Половенко, Л.М. Кірішко // Управління школою. – 2018. – №13-15, трав. – С. 67–93; №16-18, черв. – С. 8–16; Завучу Усе для роботи. – 2019. – №5-6, берез. – С. 18-1—18-36.
41. Полякова Т. Курсова перепідготовка як фактор стимулювання саморозвитку вчителя (зарубіж. літ.) / Т. Полякова // Всесвітня літ в шк. України. – 2017. – №7-8. – С. 40-41.
42. Пономаренко О.М. Особистісне зростання учителя засобами неформальної та інформальної освіти : тренінг для педагогів / О.М. Пономаренко // Шкільном психологу. Усе для роб. – 2017. – №7. – С. 17–20; Класному керівнику. Усе для роб. – 2017. – №9. – С. 32-35.
43. Прадхан А. 8 перевірених порад, що допоможуть краще навчатися / Арун Прадхан; перекл. та літ. обробка Н.В. Третякової // Педагогічна майстерня. – 2017. – №12. – С. 26.

44. Розвиваємо та розвиваємося : джерела натхнення для вдосконалення проф. і універсальних навичок / підг. О. Власенко // Директор школи. Газета. – 2021. – № 1-2. – С. 38–63.
45. Рудовол Л. Самоосвіта як умова підвищення професійної компетентності педагогів / Л. Рудовол // Професійна освіта. – 2018. – №4. – С. 35-37.
46. Саморозвиток особистості : навіщо директору школи вчитися / підгот. А. Козлова // Директор школи. – 2019. – №11. – С. 49–57.
47. Саморозвиток особистості : навіщо директору школи вчитися / підгот. А. Козлова // Директор школи. – 2019. – №11. – С. 49–57.
48. Скрипник М. Андрагогіка. Практичні уроки для методиста / М. Скрипник // Методист. – 2018. – №11. – 75 с.
49. Стрілець А.О. Управління самоосвітою педагогічних працівників / А.О. Стрілець // Завучу. Усе для роб. – 2018. – №19-20, жовт. – С. 36–38.
50. Тест «Визначення стилю пізнання» // Методист. – 2018. – №11. – С. 69–72.
51. Фарухшина М. Самомаркетинг педагога. Брендинг, біла книга, вірусний маркетинг: ефективні інструменти самомаркетингу / М. Фарухшина // Методист. – 2019. – №8. – С. 4–11.
52. Чуб Н.В. Який я вчитель? / Н.В. Чуб // Класному керівнику. Усе для роб. – 2018. – №1. – С. 53-55.
53. Швень Я. Професійна самосвідомість педагога НУШ у системі формальної та неформальної освіти / Я. Швень // Методист. – 2019. – №2. – С. 4–9.
54. Як зробити метелика зі слона [рекомендації про ефективне навчання для вчителів] / підгот. С. Галата // Освіта України. – 2018. – №4, 29 січ. – С.15.
55. 7 етапів професійного розвитку педагога [ЗДО] : інфографіка // Дитячий садок. – 2021. – № 15-16, серп. – С. 32–34.

ГОТОВНІСТЬ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ ПЕДАГОГА НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

збірник матеріалів
Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції

Упорядники:

Чаюк Т. Л., методист лабораторії інноваційної діяльності Рівненського ОШПО;

Антонюк Л. В., завідувач лабораторії інноваційної діяльності Рівненського ОШПО.

Редагування:

Мазурок М. В., завідувач кабінету інформаційних комунікації і видавничої діяльності Рівненського ОШПО;

Заводна Л. М., методист кабінету інформаційних комунікації і видавничої діяльності Рівненського ОШПО.

Комп'ютерне складання та дизайн:

Анатолій Волосюк, методист лабораторії інноваційної діяльності
Рівненського ОШПО

Видавництво Рівненського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти
33028, м. Рівне, вул. В'ячеслава Чорновола, 74.
Тел. (0362) 63-64-73
e-mail: roippo.rv@ukr.net, redakciya_roippo@ukr.net

